

ESTONIA

5790

Bibliotheca
Universitatis
Tartuensis
936:0897

11954

Az észti földreform és eredményei.

Irta Pool Th. v. miniszter.

A politikai változásokkal — világháború előtti állami egységek fölbomlása s új nemzeti államok keletkezése — Kelet-Európában mindennütt mélyreható gazdasági változások jártak együtt. Első sorban az agrárviszonyok azok, melyek mindenfelé alapos átszervezésen mentek keresztül (Észt- és Lettorszáiban, Litvániában, Lengyelországban, Romániában, Csehszlovákiában stb.). Ez agrárreformoknak Szovjet-oroszország kivételével általános jellemző vonása a nagybirtok megszüntetése vagy megnyírása s kisbirtokkal való helyettesítése.

Az Észt Köztársaság egyike volt az első államoknak, melyek rögtön keletkezésükkor hozzá láttak az agrárviszonyok rendezéséhez. A földrendezés, első sorban a földreform okai itt is ugyan azok voltak mint Oroszország többi határ-államában, hol azok majd élesebb, majd szelídebb formában nyilatkoztak.

Agrárviszonyok az észti önállóság létesülésekor.

A történelem folyamán a mai Észt Köztársaság határai közt lévő földek három jogilag különböző csoportra különültek: lovagi birtokok, dominiumok (állami földek) és pasztorátusok vagy egyházi birtokok. Kivételt képeztek Petseri kerülete s a Narva-mögötti terület, melyek eddig kormányzatilag el voltak különítve az anyaországtól (Tulajdonképeni Észtország), és hol ezért az orosz „lélekföld“-rendszerű községi gazdálkodás fejlődött ki.

Lovagi birtokok. A fent említett csoportok közül mind területileg, mind a kapcsolatos jogok szempontjából legfontosabbak voltak a lovagi birtokok. Keletkezésük azon korszakra esik, melyben az észti nép a nyugatról megjelenő páncélos lovagokkal szemben szabadságát veszítette. A helyi földet elfoglalva, az ország akkori urai azt hűbérebe adták társaiknak. E hűbéri földek kezdetben csupán a hűbéres férfiágára öröklődtek. Lassankint kezdték a hűbéresek ezen nékik használatra adott földterületeket egyéni birtokuknak tekinteni. A svéd kormány az 1604-i norrköpingeni törvénnyel megkísérelte a korábbi uralkodói jogokat visszaállítani, melynek következtében a lívországi kormányzóságban a nemesi birtokok $\frac{5}{6}$ -a, az észtországi kormányzóságban pedig több mint fele visszakerült az állam kezére. Azonban Észtország orosz uralom alá jutva, Nagy Péter ismét megsem-

misíttette a redukcziót, és 1783-ban a nemesi birtokok korlátlan magántulajdonként adattak át addigi haszonélvezőiknek. A lovagi birtok nagyságának alsó határa az egykori lív földön 900 Rw (339.6 ha) használható föld volt, ebből 300 Rw (113.2 ha) szántóföld, észt földön pedig 150 tín (163.8 ha) szántóföld, megfelelő réttel és legelővel.

A lovagi birtokokhoz egész sor jog és előjog volt kötve. Tulajdonosaik mindenek előtt tagjai voltak különféle testületeknek, melyek nem csupán a lovagság rendi kérdéseivel foglalkoztak, hanem önkormányzati működést is kifejtettek. Ezek között legfontosabb volt az országgyűlések tartása és ezek szerveinek választása. Az országgyűlési tisztviselőkön kívül a lovagság választotta még: a kerületi iskola-bizottság tagjait, a földbér-bizottságot, az út- és hídépítési bizottságok elnökét, az egyházi főgondnokokat stb. A lovagság elnöke tagként vett részt egész sor közkormányzati bizottságban. A nemesi birtok tulajdonosának 1802-ig ítélkezési joga volt a parasztek és birtokszolgák fölött, továbbá birtokrendőri joga, melyet csak 1889-ben korlátoztak jelenlétenyen.

A rendkívüli előjogok közül a lovagi birtokokkal együtt jártak: a pálinkaégetés és sörfőzés kizárólagos joga, a koresmajog, 1871-ig a malom-építés és -tartás kizárólagos joga, a vásártartás joga. A lovagi birtok tulajdonosa többnyire főntartotta magának a vadászat és halászat jogát is.

1869-ig lovagi birtokot csakis az immatrikulált nemességhez tartozó egyének bírhattak. Ez évtől kezdve e jogot minden keresztény-séghez tartozó személyre kiterjesztették.

Dominiumok vagy állami birtokok.

A dominiumok túlnyomó része a svéd korban keletkezett, mikor a nemesi birtokok redukcziója következtében sok korábban hűbérjogi alapon használt föld ismét visszaszállt az állam kezére. Az orosz időben a dominiumokat, kivéve az állami erdőket, főként bérbeadás útján gyümölcsöztették, míg egyeseket idő folyamán föl is daraboltak. A Tartuban kötött béke (1920. II. 2.) alapján a dominiumok az Észt Köztársaság birtokába mentek át.

Pasztorátusok és orosz templomi földek.

A pasztorátusok keletkezése a XIII. századra esik. Kezdetől fogva szabadok voltak a kölesönjogtól, a megfelelő egyházkerület birtokai, a helyi papok főntartására rendelve. A pasztorátusok haszonélvezői nem vettek részt az országgyűlésen; hasonlóképp nem volt pálinkaégetési- és koresmajoguk sem. Minden nyilvános fizetség és kötelezettség alól fel voltak mentve.

Az orosz templomi földek aránylag későn keletkeztek azon dominiumokból, melyeket az orosz kormány a templomoknak adományozott, hogy ott az orosz hatást erősítse.

Mind a lovagi birtokok, mind a dominiumok és pasztorátusok a maguk részéről ismét három jogilag különböző terület-fajból állottak: nemesi-, hatod- vagy kvótás- és paraszti földből.

A nemesi föld.

A nemesi földek keletkezése is, mint a nemesi birtokoké, a XIII. századra esik, Észtországnak a német keresztesektől való meghódítása idejére. Addig a föld gazdája az őslakó észtek voltak.

Az országot meghódítva a győztesek — németek és dánok — mindenk előtt a tizedet vezették be, mely az egyház javára ment vagy államkinctári jelleggel bírt. Később, mikor a hódítók hatalma megerősödött, mind az ország ura, mind pedig a hűbéresek és kolostorok maguk óhajtottak szántóföldet tartani, hogy jövedelmeiket növeljék. Ez óhaj saját gazdaságok — birtokok alapítása alakjában nyert kifejezést. Bár birtokok létesítésére bőven állt szabad föld rendelkezésre, az mégis leginkább a helyi lakóság elűzése s az általuk már felművelt földek elsajátítása útján történt. E földek művelésével a jobbágyföldek hasznélvezőit terheltek meg (robot).

A jobbágyföldek egyesítése a nemesi birtokokkal 1860-ig tartott.

A kataszternek XI. Károly svéd király részéről 1683—1693-ban történt bevezetésével (a nagybirtokok redukiójával párhuzamosan) egyben a jobbágygazdaságok pusztulásának is igyekeztek gátat vetni.

Ám e gátak eltűntek, mikor a balti országok orosz főnnhatóság alá kerültek.

A XIX. század elején (1804—1809) ismét korlátozták a nagybirtokosok hatalmát a jobbágyföldekkel szemben. De e második kísérlet se járt maradandó eredménnyel.

1816 és 1819-ben, midőn a jobbágyságot megszüntették, ennek fejében az egész földet a nagybirtokosok tulajdonául ismerték el. Ledőltek a válaszfalak, melyek a nagybirtokost a jobbágyföldnek a nagybirtokkal való tetszés szerinti egyesítésében gátolták. Következett a jobbágyföldek új eltulajdonítása, melynek csak a 60-as évek körül szabtak határt. Az 1860-as törvénnyel megalkották az érinthetlen jobbágyföld fajtát, minek alapjául azon földterület vétetett, mely a század elején az akkori adókönyvekbe be volt vezetve. Azonban ugyanekkor a nagybirtokosok jogot kaptak a később birtokukhoz csatolt földek egy bizonyos mértékig való megtartására, sőt, hol ennél kevesebb volt, utólag való hozzákapcsolására.

E föld-területek képezik aztán a földek második fajtát, az u. n.

Kvótás- vagy hatodos földet.

Midőn a robotot megszüntették s bevezették helyette a pénzbérletet, a törvényhozók elgondolása szerint a kvótás- vagy hatodos-földek rendeltetése az lett volna, hogy a robot helyett használt birtok-munkásokat földdel lássák el. Csakhogy e szándék mellett nem tartottak ki s a kvótás- és hatodos-földeket ténylegesen a nemesi földekkel azonos alapon használták.

Hasonlókép megkerülték azon rendeletet, mely a kvótás- és eddigi jobbágyföldek felső határát megszabta. Ténylegesen jóval nagyobb mértékben kebelezték be a jobbágyföldeket.

A kvótás- és hatodos-földek létesülése Észtország újabbkori agrár-

történelmének egyik legsötétebb pontja, s emlékei máig is élnek sok családban, mely akkor ezáltal gazdaságát veszítette. Ugyanígy tanúsítják ezt volt falvak és gazdaságok tűzhely-romjai is előbbi nemesi birtokok külsőségein.

A paraszti föld.

A harmadik faj — a paraszti föld fogalma Észtországban régebben egybe esett a jobbágyi föld fogalmával általában. Mint a nemesi föld keletkezésénél láttuk, kezdetben az egész föld a szabad őslakók birtoka volt. Ebből a győztesek később egy részt elkülönítettek nemesi birtoknak, míg az addigi föld-tulajdonosokat új területekre szorították s a helyben maradtakkal együtt kezdetben tized- és adófizetést róttak rájuk, később azonban a birtokon való munka kötelezettségével — robottal — is megterheltek őket.

A paraszti földeket terhelő robotot megkísérelték mind a svéd korban, mind a XIX. század elején szabályozni. De Észtországban 1816-ban s a lív kormányzóságban 1819-ben minden paraszti föld a nagybirtokos korlátlan tulajdonának ismertetett el. A földreform előtt létesült kisbirtokok Észtországban mind paraszti földek kiváltása útján keletkeztek.

A 60-as évek törvényei paraszti földeknek nemesi földekkel való közös tartását megtiltották. A nagybirtokos azokat a község tagjainak kiadhatta bérbe vagy eladhatta. A paraszti földek fölosztása épúgy mint egyesítése korlátozva volt, mi a nemesi- és kvótás-földre nem vonatkozott. Ugyanígy volt még egész sor más rendelet is, mely a paraszti földek érinthetlenségét volt hivatva biztosítani a nagybirtokossal szemben.

Ennek fejében viszont a paraszti földet terhelte azon fizetségek nagyobb része, melyektől a nemesi földek szabadok voltak vagy melyeket sokkal kisebb mértékben viseltek. Így kizárólag a paraszti föld viselt minden községi költséget (járási kormányzat, iskolák, járási szegények), útépitési kötelezettséget, továbbá a hídépítés és postaállomások fönntartása költségeinek, egyházadóknak nagyobb részét stb.

Hosszasabban foglalkoztam a földreform előtti észt agrárviszonyokkal, mert ezek legjobban megvilágítják a földreformnak mind okait, mind legfontosabb alapvonalait.

A reform előtti észt földviszonyok számokban.

A földreform előtti észt földviszonyokról számszerű anyaggal szolgálnak a kataszteri adatok, kivéve Petseri-kerületet és a Narva-mögötti területet, hol ez adatok különböző más forrásokból származnak (földművelési kormányzat — semstvo —, községi könyvek stb.). E szerint 1919-ben volt ¹⁾:

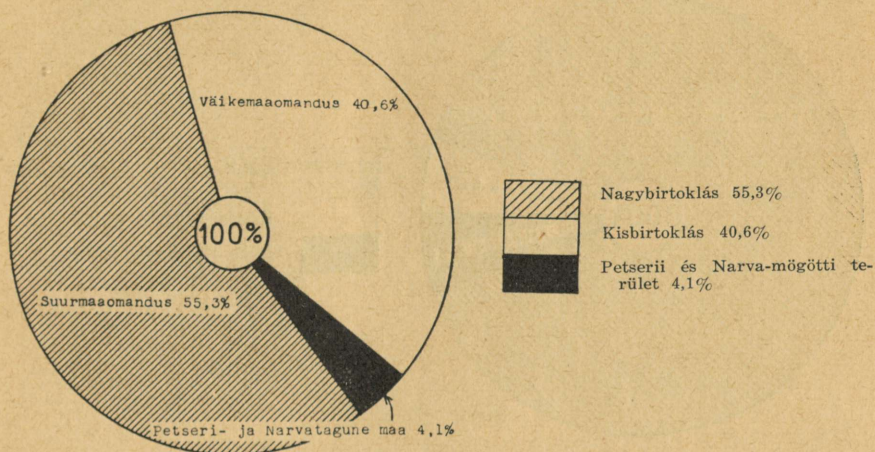
¹⁾ Ezek és a következő számok az Észt Mezőgazdasági Statiszt. Évkönyvből, I 1923, Tallinn, valók.

	Egységek száma	Mívelésre alk. terület	Erdő ha	Mívelésre nem alk. terület	Összesen ha	Összesen %
Az Észt Köztársaság 10 közigazg. kerületében:						
Nagybirtok tulajdona	1.149	1.158.514	743.964	525.609	2.428.087	58.0
Kisbirtok „	51.640	1.558.484	98.471	104.060	1.761.015	42.0
Összesen:	52.789	2.716.998	842.435	629.669	4.189.102	100.0

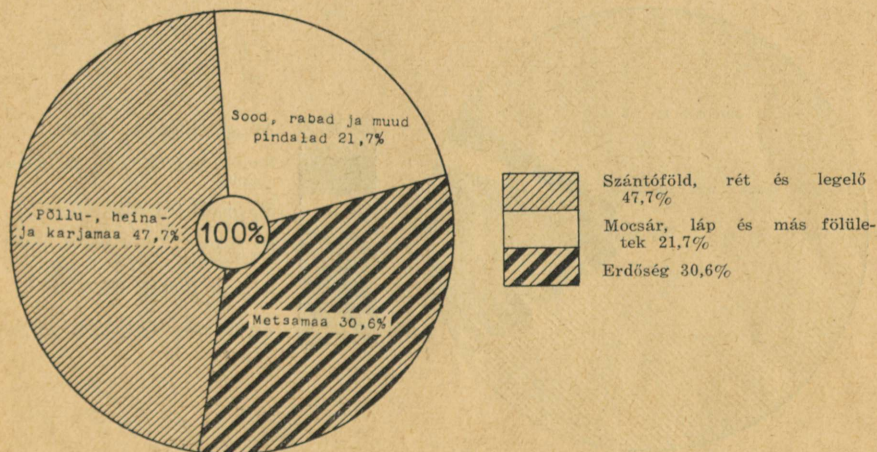
Petseri-kerületben s a Narva-mögötti területen . . . 201.796

4.390.898

Igy a tulajdonképeni Észtország területének 58%-a 1149 nagybirtok tulajdona volt, melyek közép nagysága 2113,2 ha-ig terjedt. A föld 42%-át 51.640 kisbirtokos bírta. A kisbirtokok közép nagysága 34,1 ha volt.

1. sz. diagr.

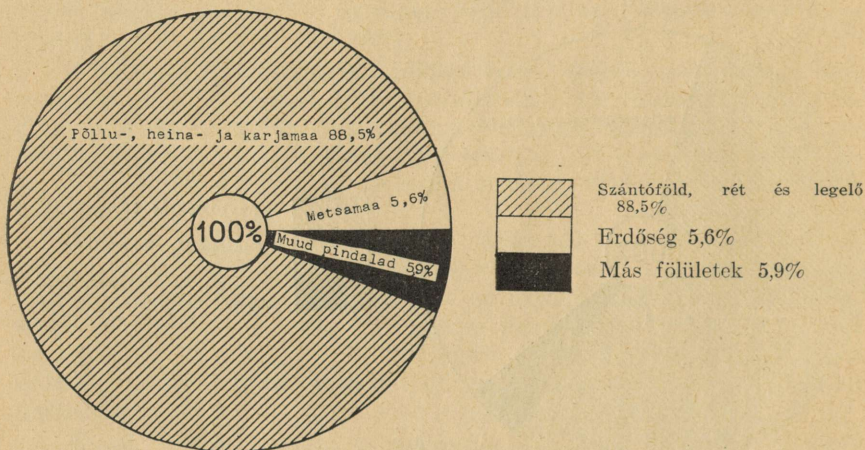

2. sz. diagr.

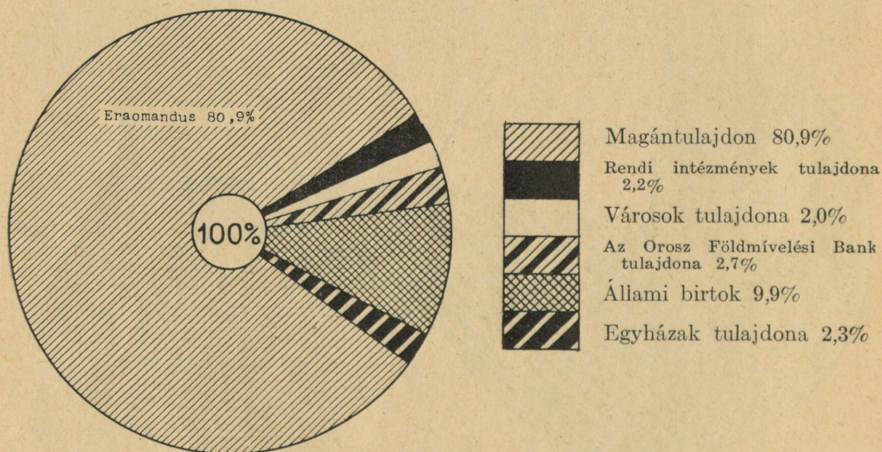
Tulajdonképeni Észtország nagybirtokállománya következőleg oszlott meg:

Lovagi birtokok: magánvagyon	1.965.818 ha	vagyis	80,9%
rendi intézmények vagyona . . .	53.836 ha	„	2,2%
városok vagyona	47.726 ha	„	2,0%
Orosz Földművelési Bank va- gyona	67.052 ha	„	2,7%
Dominiumok: államvagyon	239.518 ha	„	9,9%
Pasztorátusok s az orosz templomok földjei: egyházak vagyona	54.137 ha	„	2,3%
Összesen:	2.428.087 ha	„	100,0%

A nagybirtokok túlnyomó része — t. i. a lovagi birtokok többsége s az ezektől elkülönített nemesi birtokhelyek, összesen 1.965.818

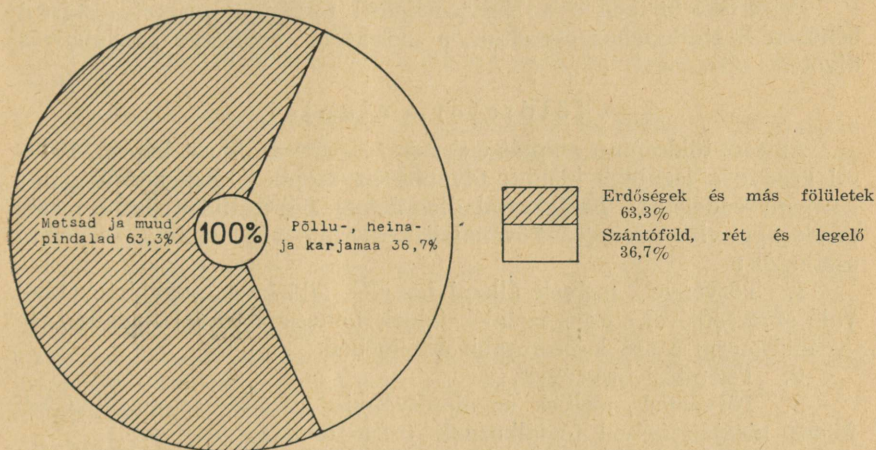

3. sz. diagr.

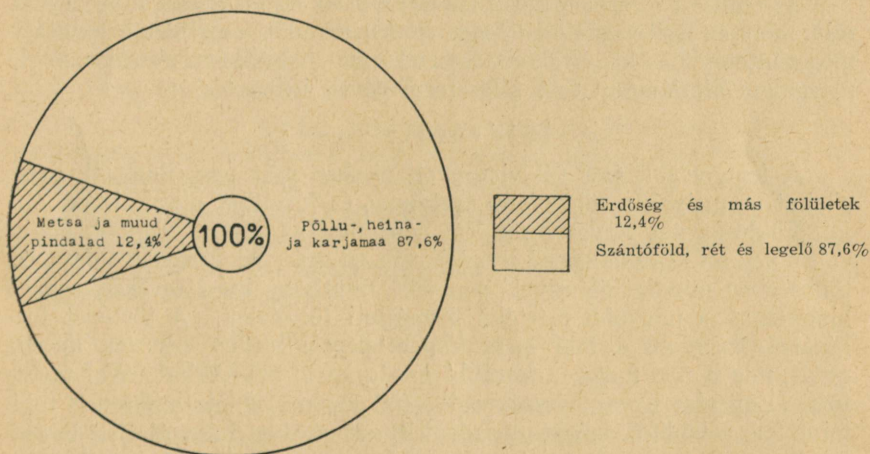

4. sz. diagr.

ha vagyis 80.9% — magánszemélyek tulajdonát képezte, a kisebb rész az államé, különböző intézményeké (lovagság, Földművelési Bank stb.), továbbá az egyházi és városoké volt. A nagybirtokoknak nem minden földjét használták közvetlen saját gazdálkodásra, hanem egy részüket kisbirtokokként bérbe adták. E csoportba tartozik első sorban minden paraszti- vagy jobbágyi föld, melyet a nagybirtokkal közösen tartani törvényileg tilos volt; de ezen fölül bérbe volt adva a kvótás- (hatodos-) és a nemesi földek egy része is. Az egész bérbe adott terület 557.015 ha volt, rajta 23.023 parasztgazdaság.

5. sz. diagr.

6. sz. diagr.

A gazdálkodás Tulajdonképeni Észtországbán e szerint következőkép alakult:

	Gazdaságok száma	Szántó föld	Erdős használatlan terület	Összesen ha	Összesen %
Nagybirtokként művelve	1.149	686.697	1.184.375	1.871.072	44,7
Kisbirtokként					
Kisgazdaságok	51.640	1.558.484	202.531	1.761.015	
Kisbirtok-béretlek	23.023	471.818	85.197	557.015	
Összesen kisbirtokként művelve	74.663	2.030.302	287.728	2.318.030	55,3

Petseri-kerületben s a Narva-mögötti területen, melyet a tartui békében Észtországhoz csatoltak, a „lélekföld“-rendszerű gazdálkodás dívott.

A földreform alapjai.

Az észt földreform alapját egész sor törvényes okirat képezi, 1918-tól kezdve a legújabb időkig; továbbá az ezekhez kiegészítésül adott kormányrendeletek. Ezek tartalmilag átfogják a legkülönbözőbb mezőgazdasági viszonyokat. Fővonalaik szerint négy nagy csoportra oszthatók:

1. Törvények, melyek állami tartalék-földeknek nagybirtokokból való szervezésével s ezen tartalék-földek felhasználásával foglalkoznak — földreform a szó legszorosabb értelmében.
2. Telepítési törvények.
3. Törvények, melyek az alapítványi-, községi- és magánbérleti földek kisajátításával foglalkoznak (ceselédföldi törvény stb.).
4. Földrendezési törvények (lélekföldek fölosztása, tagosítás, közföldek fölosztása).

I. A földreform.

Az említett reformok közül kétségkívül az első a legnagyobb horde rejű, mely az Észtország önállósága előtt uralkodott nagybirtok-rendszer megszüntetését és kisbirtok-rendszerrel való helyettesítését célozza. E mozgalom általánosan észt földreform néven ismeretes.

A földreform okai.

A fenn vázolt észt földviszonyok részben már megvilágítják azon okokat is, melyek a földreform tartalmát és formáját megszabták.

Földreformot tervezve az észt népképviselőt első és legfőbb óhaja volt a nép természetellenes helyzetén változtatni. Az észt nép túlnyomó többségben mindig földművelő nép volt, minthogy ipari tevékenységhez hiányoztak a nagyobb mértékű természeti föltételek. A történet forrásában azonban a föld lassankint a néptől idegen egyének kezébe gyűlt, míg a nép maga, a korábbi gazda, attól erőszakkal távol tartatott. Egy rész ugyan visszakerült vétel útján. Mégis a földnek több mint fele a hódítók kezén maradt, kik azt részben használatlan hevertették, csakhogy gazdasági és politikai hűbér-uralmukat fönn tarthassák, míg ugyan akkor nagy tömegek voltak kénytelenek földhiány miatt

otthonukból elvándorolni, hogy valahol megélhetést keressenek maguknak. A külföldön élő észtekre vonatkozó adatok alapján a belső orosz kormányzóságokba vándorolt észtek számát 250.000-re teszik, az egyéb külföldre vándoroltakat 250.000-re, sőt sokan e két szám összegét 800.000 fölé is értékelik, emellett az 1922-i népszámlálás szerint Észtországbán mindössze 13.6 — 18.9, középértékben 17.5 lélek jut egy négyzetkilométerre.

E természetellenes állapotot kellett a földreformnak megváltoztatnia. A földhiány megszüntetése, a föld visszaadása közvetlen művelői kezébe, egyben történelmi igazságtalanság megszüntetése: ez volt a földreform első főadata.

Ehhez csatlakozott aztán egész sor politikai, gazdasági és szociális ok.

Az első csoportba tartozik mindenekfölött az eddigi hűbérrendszer megszüntetése s ártalmatlanná tétele azon nemesi rendnek, mely az ország elfoglalása óta idegen testként élt itt, melynek minden tevékenysége kizárólagosan eddigi gazdasági és politikai túlsúlyának megőrzésére irányult, előbb orosz, később német állami erőkre támaszkodva.

Ellenséges érzülete megnyilatkozott az észtt önállósággal szemben is, mivel az a nemesi jogok elkerülhetetlen megnyírását jelentette. Ez ellenségesség nem csupán külföldön való államellenes izgatásokban, a szomszéd államokban szőtt titkos tervekben nyilvánult, hanem tényleges haderővel való föllépésben is az észtt állam ellen az u. n. Landeswehr-harcban.

Másrészt az eddigi nagybirtokok megmaradásával az idegen betelepítések állandó veszélye is kapcsolatos volt. Az orosz uralom alatt orosz állami erők részéről történtek erre irányuló kísérletek. De jóval veszélyesebbé vált az ügy a német megszállás idején. A nagybirtokok — a nemesség — önként lemondott birtoka $\frac{1}{3}$ részéről német gyarmatok létesítésére. Sőt tervbe volt véve a kisbirtokosok földjéből is bizonyos részt elszakítani s benépesíteni német telepésekkel, kikből összesen 2 milliót akartak a balti államokba hozni.

Az észtt állam, jövőjét biztosítani akarván, ily viszonyokkal természetesen nem békélhetett meg, hanem ki kellett küszöbölnie e veszélyt. A nagybirtokok fölöstása megsemmisítette az ellenséges nemességet, s megszüntette a gyarmatosítás veszélyét, egyben a régebbi kisbirtokosok mellé az önálló földművesek új, számban gazdag rétegét teremtve, mely az észtt állam önállóságához van kötve s így ennek erős támaszát és gerincét alkotja.

De a földreform gazdasági szempontból is égetően szükséges volt az új állam alapításakor.

A világháború valamint a különböző hadseregek átvonulása következtében Észtországbán sok nagybirtok elpusztult. Hiányzott a földszerezés, sok helyütt a gazda is, ki földjét oda hagyta. Már a Földtörvény elfogadása előtt kénytelen volt az észtt állam gondozás alá

venni ¹⁾ 229 nagybirtokot (vagyis a nagybirtokok számának 19.9%-át) 460.652 ha nagyságú földdel, hogy elkerülje azok pusztulását s használhatlanná válását.

A nagybirtokok betelepítésével megszűnt azok elhanyagolódásának s használatlanul maradásának veszélye.

Másrészt a földreformmal a munka és tőke számára felszabadult sok gazdasági érték, mely addig kihasználatlan hevert. Ide tartoznak hatalmas, mezőgazdaságilag korábban nem használt területek, melyeknek buzgó betelepítéséhez a földművesség látott hozzá az állam támogatásával.

A nagygazdaságról kisgazdaságra való átmenetnél remélhető a népgazdaságilag várható értékek növekedése is, minthogy a kisbirtokrendszer általán alaposabb gazdálkodást s így többtermelést tesz lehetővé.

Végül nem hagyhatjuk figyelmen kívül a pszichológiai mozzanatot sem a földreform első éveiben. Észtország 1918—19-ben gazdaságilag ugyan olyan válságot élt át, mint minden a világháborúban részt vett nemzet. Az öt éves küzdelem a népet meglehetősen demoralizálta, munkátlanságra szoktatta. Ehhez járultak még a kiélesült osztályellentétek. Az iparválság s a gyárak kiürítése következtében sok gyári munkás fölszabadult. Nehéz volt az embereket ismét rendezett viszonyok közé irányítani és a munka-hozadékot emelni.

Ez irányban is alapos fordulatot idézett elő a földreform. A saját földön való lakás, az egész munka-eredmény bírhatása ismét munkára buzdította az embereket, míg a sok kisbirtok létesítése a szabad munkaerőket segített kevesebbíteni.

Ezek voltak fővonalaiiban azon megfontolások, melyek az észt államot a földreform megvalósítására készítették.

A Földtörvénnyel kisajátított vagyonok.

A nevezett földreform törvényes alapját az Alkotmányozó Bizottságtól 1919. okt. 10-én elfogadott Földtörvény ²⁾, az állami földek örökös használatra s birtoklásra adásának 1925-i ³⁾, és a kisajátított földekért való ellenérték fizetésének 1926-i törvénye ⁴⁾ képezi, több kisebb törvénnyel és rendelettel együtt.

A földtörvény alapján állami tartalék-földek létesítésére államvagyonként kisajátított minden az Észt Köztársaság határain belül lévő nemesi birtok és föld, mely a balti külön-törvény (1864-i kiadás) 597. §-ban jelezve van, vagyis ténylegesen az egész nagybirtokság valamennyi hozzá tartozó s használható mezőgazdasági felszereléssel,

¹⁾ 1918. nov. 27. az Országtanács rendelete a nemesi birtokok ellenőrzés alá vétele s a területek ideiglenes rendezése tárgyában; 1918. dec. 17. és 1919. febr. 28. az Ideiglenes Kormány rendeletei a nagybirtokok elhanyagolt gazdálkodása és pusztulása ügyében.

²⁾ Az Alkotmányozó Bizottságtól 1919. okt. 10-én elfogadott Földtörvény. Riigi Teataja 79/80 — 1919. okt. 25.

³⁾ RT 109/110 — 1925.

⁴⁾ RT 26 — 1926.

legyen az a nagybirtokos, a haszonélvező vagy a bérlő tulajdona. Kivételt képeztek: a városok, jótékonyági és tudományos intézmények, községek és járások birtokában lévő birtokok, földek és földhelyek, amennyiben nem voltak nemesi birtokok tulajdonosaié, továbbá a temetők, templomok és kolostorok alatti terület a szükséges udvar-földdel.

A földtörvény alapján a mezőgazdasági felszerelésből érintetlenül marad a birtokbérlők tulajdonát képező egy nagybirtok fölszerelése, és az egyházi birtokok és földek haszonélvezőinek fölszerelése. Ugyan így megmaradt a kisajátítandó föld előbbi haszonélvezőinek kezén a fölszerelés megfelelő része, ha a földet művelésre fogták.

Később, a Földtörvény módosításának törvényével¹⁾ (1925, 1927, 1928) a kisajátítás alól fölmentettek s előbbi tulajdonosainak visszaadattak még:

1. Azon földhelyek, melyeket az utolsó birtokos a nemesi birtok elsajátítása előtt sajátított el;

2. földhelyek, melyek el voltak különítve egyéb, a földhely birtokosához nem tartozó lovagi birtoktól, ha nem tartalmaztak 50 ha-nál több használható földet;

3. telepítések, melyek volt nagybirtokosoknak vagy utódaiknak használatra adattak;

4. a helységek határában a Földtörvény kiadása előtt létesített épületek;

5. minden iparvállalati adó alá tartozott iparvállalat (nagyipar) a szükséges föld-területtel;

6. az 1919. okt. 25-ig szerződésekkal eladott, de a birtokosok nevére nem írt földek;

7. birtokbérlők tulajdonát képező vállalatok berendezései.

A földbirtokosok magánszemélyein kívül a községek is visszakaptak a tőlük kisajátított egyházi földekből 50 ha mezőgazdasági földet s 25 ha erdőt, valamint minden szeretetszolgálati földet²⁾.

Minden kisajátítandó vagyonnal egybekötött jog és előjog a Földtörvény értelmében az Észk Köztársaságra szállott. A kisajátított földeket terhelő tárgyi szolgáltatások, amennyiben azok a föld használatát és fölosztását nem akadályozták, valamint a reál-kötelezettségek az állam és önkormányzat javára fizetendők maradtak. Ezzel szemben megszűnt minden személyes szolgáltatás, a földet terhelő reálkötelezettségek intézmények, egyházak és magánszemélyek javára, eladási és felosztási tilalom, hitbizományi jogok — általán kötelezettségek és szerződések, melyek megakadályozták a föld államosítását, használatát vagy fölosztását.

A Földtörvénnyel az észk állam birtokába ment át minden az észk állam határain belüli földbelseji érték is.

¹⁾ A Földtörvényt kiegészítő törvény (RT N 95/96 1925.)

A Földtörvényt kiegészítő és módosító törvény N 2 (RT N 52 1927.)

A Földtörvényt kiegészítő és módosító törvény N 3 (RT N 3 1929.)

²⁾ A kisajátított földekért való ellenérték-fizetés törvénye (RT 26—1926.)

Az államosított vagyonok kisajátítási föltételei.

A kisajátított földekért való fizetést ide vonatkozó külön törvény szabályozta, melyet 1926-ban fogadtak el¹⁾. E törvény alapján ellenszolgáltatás nélkül mentek át az állam birtokába: a korábbi orosz koronaföldek, az Orosz Földművelési Bank földjei, a lovagság földjei, minden nagybirtokhoz tartozó paraszti-, kvótás- és hatodosföld, iskolák és községek földjei, ha nem voltak a telekkönyvekbe bevezetve, de azon magánszemélyek földjei is, kik 1918. febr. 24. és 1920. febr. 2. közt eszelekvőleg küzdöttek az Észt Köztársaság ellen. A többieknek az ellenérték a föld tiszta haszna alapján becsültetett meg, tőkésítve abból 2.66%-ot. Az ellenérték összegéből — régi orosz rúbelben számítva — levonják a birtokra táblázott adósságokat, melyeket az állam magára vállal, míg a fönmaradt részt 1 rúbel = 20 észt márka (0.2 észt korona) kurzussal a következő alapon fizetik ki:

A vagyon nagysága	A kifizetés %-a
2000 ha	100%
3000 ha	95%
4000 ha	90%
5000 ha	85%
6000 ha	80%
7000 ha	75%
8000 ha	70%
9000 ha	65%
9000 ha-nál több	60%

Az ellenértéket zálogjegyekben fizetik, melyet 55 év alatt váltanak be arányos részekben, a kisajátított nagybirtok likvidálásából nyert jövedelmekből.

A kisajátított fölszerelés ellenértékének kérdése már magában a Földtörvényben megoldást nyert²⁾. E szerint az élő fölszerelésnél az 1914-i piaci ár vétetett alapul az ellenérték meghatározásánál; a kifizetés észt márkában történik, melynek kurzusát a kormány határozza meg minden évre.

A terményi és élettelen fölszerelés alapárul a fölszerelés vételárát vették, leszámítva abból a megfelelő kopási %-ot.

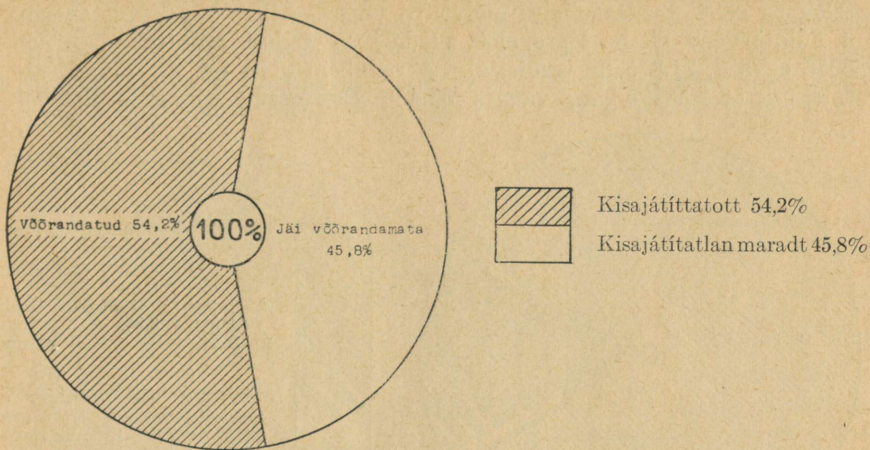
Az 1922. jún. 29-i törvény³⁾ kiterjesztette a földtörvényt az észt-orosz békeszerződés alapján az Észt Köztársasághoz csatolt korábbi Pétervári és Pihkvai kormányzóság földjére is, minek következtében kisajátításra kerültek e területeken azon egy tulajdonos kezén lévő nemesi birtokok és földek, melyek össz nagysága meghaladta a 75

¹⁾ A kisajátított földekért való ellenérték-fizetés törvénye (RT 26—1926).

²⁾ A Földtörvény 11. és 12. cikke.

³⁾ A Földtörvénynek a Narva-mögötti s a Petseri-kerületi területekre való kiterjesztésének törvénye (RT 89—1922. VIII. 15.). Rendelet a Földtörvénynek a Narva-mögötti s a Petseri-kerületi területekre való kiterjesztési törvénye alapján. (RT 89—1922), a kisajátított földek állami átvétele tárgyában (RT 101—1923.).

tín-t¹⁾, kivéve a községek földjeit. Minden kisajátítandó földegység-
ből megmaradt az előbbi birtokosnak 50 tén használható föld a szük-
séges gazdasági épületekkel.

7. sz. diagr.

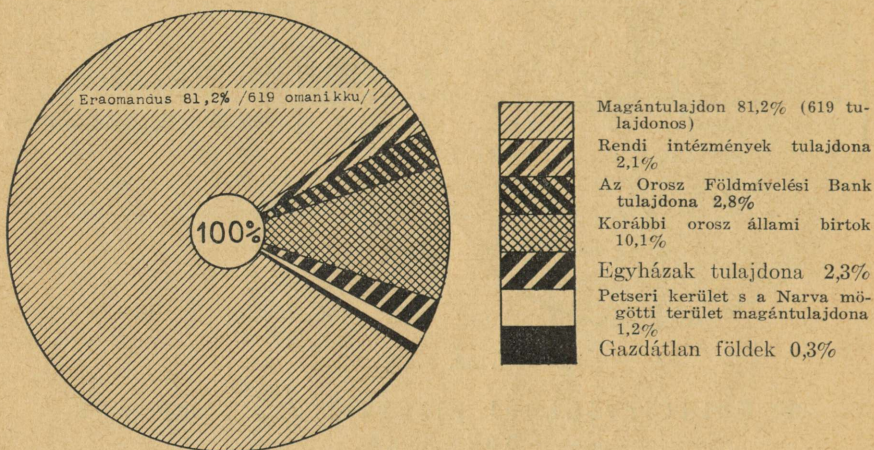
A Földtörvénnyel kisajátított vagyonok nagysága.

A Földtörvénnyel s kiegészítő törvényeivel az állam részére kisajátított 1703 ingatlan. Ehhez tartozott: 619 magánszemély tulajdonát képező 874 lovagi birtok és 256 földhely, 260 templomi és kolostori földhely és 313 földrész olyan földbirtokokból, melyek 85 ha-nál nagyobbak voltak a Petseri és Narva-mögötti kerületben, vagy gazda nélkül voltak. Az orosz birodalomtól átkerült 165 koronabirtokkal és földhellyel, az Orosz Földművelési Bank 37 nagybirtokával és földhellyével, valamint az észtszrzági lovagságtól a Földtörvény (1919) előtt kisajátított 12 nagybirtokkal és földhellyel együtt a Földtörvénnyel létesített állami földalap 1917 ingatlanból állt 2.381.250 ha összfelülettel, mely egész Észtország területének 54.2%-a. Az egyes földbirtokfajok szerint volt:

	A kisajátított földből		A kisajátítatlan maradt nagybirtokokból	
Tulajdonképeni Észtországban:				
magánvagyon	1.934.678 ha	vagyis 82.5%	31.140 ha	39.6%
rendi intézmények vagyona . .	51.109 ha	„ 2.1%	2.727 ha	1.9%
városok vagyona	—	—	47.726 ha	58.5%
Földművelési Bank vagyona . .	67.052 ha	„ 2.9%	—	—
állami vagyon	239.518 ha	„ 10.2%	—	—
egyházi vagyon	54.137 ha	„ 2.3%	—	—
Összesen:	2.346.494 ha	— 100.0%	81.593 ha	100.0%
Petseri kerületben s a Narva mögötti területen kisajátított			28.471 ha	
Petseri kerületben s a Narva mögötti területen gazdtalan földek			6.291 ha	
Összesen állami földalap			2.381.250 ha	

¹⁾ tén vagy deszjatín orosz területegység = 1.0925 ha.

A Földtörvény módosításának törvényeivel a kisajátítás alól később fölmentetett 90 földhely, 43 iparvállalat, 149 egyházi birtok-központ, 415 korábbi nagybirtokosnak adományozott telepítvény, 36 helységtelek és 2388 gazdasághely, melyekre vonatkozólag a nagybirtokosok a Földtörvény életbe lépte előtt eladási szerződést kötöttek, összesen 3085 egység, 71.875 ha területtel. A redukció után így az állami tartalékföld 2.309.375 ha, vagyis 52,4% Észtország egész területéből.

8. sz. diagr.

Ebből mintegy 1.070.000 ha mezőgazdasági föld volt, 810.000 ha erdő és 430.000 ha mocsár, láp s egyéb nem jövedelmező föld¹⁾.

A kisajátított földeken volt összesen 98.887 épület, ebből 49.330 nagybirtokon s 49.557 bérleti gazdaságokban.

A lovagi birtokok tulajdonosaitól kisajátított földekért fizetendő összeg egészében 13.247.000 K-t tesz, melynek számlájára 1935. ápr. 1-ig zálogjegyek adtak ki 9.643.550 K értékben. Ezen fölül a nagybirtokokat terhelő adósságok államra hárult összege 66.400.000 orosz rubel. Az egyházaktól kisajátított földekért fizetendő ellenérték, melyet az 1934. X. 7-i törvény szabott meg, (47.861 ha-ért) kereken 1.242.000 K.

Az ingatlanokkal együtt kisajátított a nemesi birtokokról még 10.808 ló, 30.219 marha, továbbá élettelen felszerelés, vállalatok berendezései, termények és vetemények, összesen 2.891.000 K értékben²⁾.

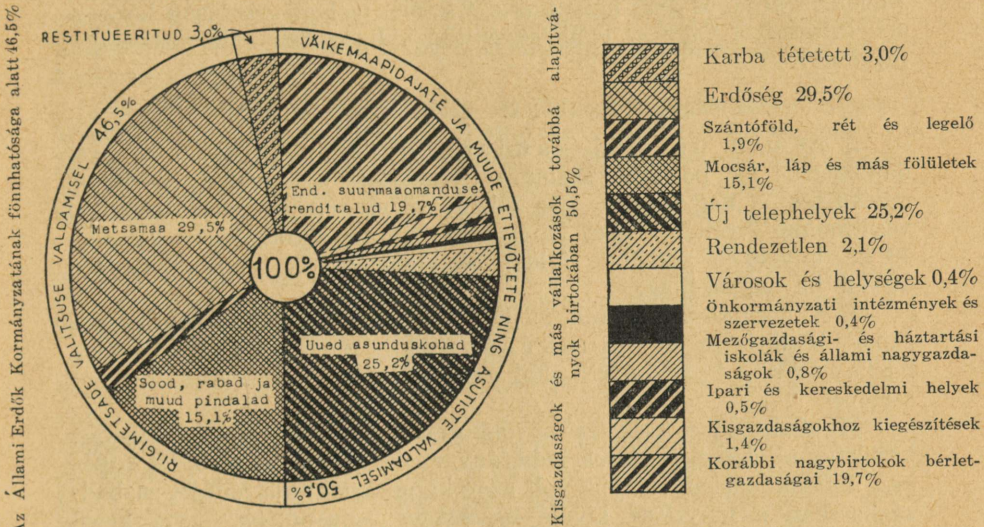
A kisajátított földek fölhasználása.

Az államosított földekre vonatkozólag a Földtörvény s módosításának törvényei valamint kiegészítései különböző fölhasználási módokat irányoztak elő, a földek jellegének és helyzetének megfelelően.

¹⁾ A Földművelésügyi Minisztérium adatai.

²⁾ A kormány-intézetek tevékenysége 1918—34. 191, és a k.-i. t. 1935-ben.

A kisajátított nagybirtoki erdők a Földtörvény alapján állami tulajdonná lettek¹⁾. Az erdőségekből a földművelésügyi miniszternek csak oly erdő-területeket volt joga fölosztásra rendelni, melyek mezőgazdasági célokra alkalmasak, továbbá külön álló erdőtagokat, és határok kiigazításához valamint városok és helységek határainak kiterjesztéséhez szükséges erdő-területeket, mi mellett az első fölhasználási lehetőséget csakis azon föltétellel engedélyezték, hogy ezek helyett ugyan olyan terjedelemben új földek erdősíttetnek²⁾.

9. sz. diagr.

Ennek megfelelőleg már kezdettől fogva elkülönítették az összes kisajátítandó erdőt s a Földművelésügyi Minisztérium erdő-bizottsága kezére adták, mely azokat egyes erdő-csoportokra osztotta s egy általános erdőrendezési, megújítási s használati rendszert dolgozott ki és léptetett életbe. Az erdők egy részét (első sorban állami célokra) eddig az Állami Erdőipar dolgozta föl, míg más részét minden évben eladták, részben árverés útján, részben árverés nélkül magánszemélyeknek és intézményeknek. Folyó évtől (1936) kezdve a kormány elhatározta, hogy az erdő-földdolgozást egészében az Állami Erdőiparra bízta. Az Erdő-bizottságnak művelésre alkalmatlan területeket is bocsátottak rendelkezésére. Ezek föld-tartalékot képeznek, melynek használatba vétele azonban nagyobb előmunkálatokat kíván.

A kisajátított mezőgazdaságilag használt földeket telepítésre fordították. A főttípusok, melyeket a Földtörvény s a Földreform megvalósításának rendeletei itt előírányoztak, a következők:

1. A földtörvénnyel kisajátított nagybirtokok bérlet-

¹⁾ Földtörvény 23. §

²⁾ A Földtörvény 23. cikkének kiegészítési törvénye (RT 159 — 1922.)

g a z d a s á g a i n a k megkapásánál előnyük volt e gazdaságok eddigi bérlőinek, de emellett az államnak joga volt a földeket újra telkesíteni s így a gazdaságtól külön álló földdarabokat egyesíteni, elkülöníteni a bérletgazdaságok földjein lévő önálló kisgazdaságokat, kiegyenésíteni a határokat stb.

A bérleti földeken lévő épületeket, valamint a rét- és legelőerdőt ingyen kapta haszonlévezője, ha vagy ő magán, vagy az örökségahagyóval együtt 40 éven fölül tartotta a gazdaságot bérleti alapon. Különben arányos árat kellett érte fizetnie, mely a gazdaság bérlésének tartamától vagy az épületek építési költségeiben való részvételtől függött ¹⁾.

A nagybirtokokból tervezettek első sorban:

2. Az u. n. n o r m á l - g a z d a s á g o k, melyeket kizárólag gazdálkodásból élő polgárok számára létesítettek, egy család és két ló munka-norma nagyságban. Az állami földek telkesítésének technikai vezérfonalai szerint ²⁾ felső határuk 50 tín (54.6 ha), mely legalább 10 ha művelésre alkalmas földet tartalmaz. Túlnyomó többségben 10—30 ha nagyságúak.

3. A normál-gazdaságok mellett lehetőség adatott kisebb gazdaságok létesítésére is, munkásoknak, kertgazdaságnak halászok részére stb., hol a gazdálkodás mellékfoglalkozásként szerepel.

Mindkét fajta területre az önkormányzatok — a közigazgatási kerületek a községi tanácsok indítványára — jelölték ki a földet kapókat. A földkapásban előnyük volt azon katonáknak, kik az észt szabadságharcban a haretéren kiváló bátorságot tanúsítottak, azon katonáknak, kik a szabadságharcban megsebesültek, továbbá a hősi halottak földtelen családjainak, melyeket 1924-től kezdve rendelt helyekre a földművelési miniszter ³⁾.

A földművelési miniszternek ugyan ezen törvény jogot adott földhelyekre rendelni az újföldön élőket, kézműveseket, halászokat és birtok-cselédeket, kik 1919-ben állandó munkásként tartózkodtak a birtokon s annak fölöstásáig ott dolgoztak. E rendelet szükséges volt a nagybirtokok megszüntetésekor a birtokcselédek helyzetének biztosítására.

A létesített telepek gazdáik használatába mentek át az 1925-i Állami földeknek örökös használatra és birtoklásra való adományozása törvényének alapján ⁴⁾.

E törvénnyel az állami földek gyümölcsöztetésére két módot irányoztak elő — birtoklás-jogot és örökös használatot. A birtoklás és örökös használat joga következőleg van korlátozva: 1) az államnak vásárlási előjoga van, 2) az állami tartalékföldekből kiadott földek

¹⁾ A Földtörvénnyel kisajátított földeken lévő kisgazdaságok bérletviszonyának megújítási törvénye (RT 51/52 — 1924.)

²⁾ RT 69/70. 1920.

³⁾ Földtörvény 15., 20. és 22. §-nak módosítási törvénye (RT 51/52 — 1924.)

⁴⁾ RT 109/110 — 1925.

nem gyűlhetnek 50 ha-n fölül egy személy kezébe, hogy elkerüljék a földek új halmozódását. Kezdetben a földhelyeket 60 éves törlesztésre adták, az adósság után 4% kamatot, 0.25% kezelési költséget és megfelelő törlési %-t véve. A kiadott kölcsönöket más kötelezettségekkel biztosították 35 évi tartammal, 2%-os kamattal. 1935-ben törvény jelent meg minden eddig eladott földhely át-kamatosítására. E szerint mindkét adósságot (a közben hozzájárult adósságokkal együtt) egységes 2%-os adóssággá egyesítik 60 évi tartammal, mely után a kamaton kívül még 0.5%-os kezelési költséget vesznek s a megfelelő törlesztést. Az eddig el nem adott földhelyek ugyanezen föltételekkel kerülnek eladásra.

A földhelyek eladási árát a nyilvános adók kivetésére végzett árbecslés alapján számítják ki (1901-i és 1923-i törvény), mint a földek volt birtokosai kártalanításának meghatározásánál, egy tiszta hasznú rúbelért 11, a szigeteken 9 K-t véve. A földhöz tartozó belsőség és erdő — amennyiben van — külön becsültetik meg.

A tiszteletföld használata törvényének alapján¹⁾ ingyen kapták a földet sajátul vagy örökös használatra azon egyének, kik a kormány határozatából földet kaptak bátorságukért, továbbá a rokkantak és a hősi halált halt katonák családtagjai.

4. Az önálló helyek létesítésekor már meglevő kisbirtokokat szintén nagyobbították, amennyiben lehetséges volt, a szomszédos állami tartalék-földekből²⁾. Ez akciót nagyobb mértékben lehetővé teendő, a kormány engedélyt adott, hogy az életképtelen helyek nagyobbítására 1931 és 1932-ben 50.000 ha erdőföldet osszanak föl. Kiegészítések adtak mind korábban vett földhelyekhez, mind magánbérleti és telepítési helyekhez, ahol azok kezdetben életképtelennek bizonyultak.

5. Hasonlóképp cseréltek az állami tartalékföldekből is magánföldekkel, mind a határok kiegyenesítése, mind a gazdaság tagosítása céljából.

6. A gyárhelyeknek és kereskedéshelyeknek (mind az államosítottaknak mind az államosítatlanoknak) aszerint osztottak földet, hogy mennyit kívánt meg az egyes esetekben az illető intézmények célszerű gyümöleszötetése. Az állami iparvállalatok, kereskedéshelyek és gyümöleszötök birtokba adásának törvénye³⁾ az iparvállalatoknak és kereskedéshelyeknek árveréssel való eladását irányozza elő. Kedvezményt tettek azon bérlőkkel, kik 1) maguk vagy elődük örököseként a helyet legalább 6 éven át megszakítás nélkül használták, vagy 2) kikenél a berendezés értékének legalább 35%-a saját tulajdon. Ezek számára a hely árát a Földművelési Minisztérium becslése alapján határozzák meg.

7. Sok földet fönn tartott az állam saját céljaira, és önkormányzatoknak adott át társadalmi szük-

1) RT 199/200 — 1925.

2) Kezdetben a Földművelési Minisztérium 1920-i tervezete vezérfonalai alapján történt, 1926 óta a Földrendezési törvény alapján (RT 23 — 1926.).

3) Az állami földek fölosztásának technikai vezérfonalai (RT 69/70 — 1920.).

ségletekre, valamint különböző testületeknek közhasznú földeket teljesítésére. E földterületek ide vonatkozó különrendeleteknek s a földművelési miniszter határozatának megfelelően vannak fölösztva¹⁾. Nagyobb egységekként kaptak földet az egyetem, a földművelési- és gazdasági iskolák, kísérleti állomások — állami vagy önkormányzati főntartással. Egyes nagybirtokokat hosszulejáratú bérletre intézményeknek is adtak (Vetőmag-Szövetkezet, földművelők központja „Estonia“), vagy korábbi birtokosoknak, kik általános figyelmet keltettek eddigi tevékenységükkel pl. fajtenyésztés vagy minőségfejlesztés terén vagy máskép. Az állami földek egy részét nagygazdaságként tartják fenn állami nagybirtokok alakjában. Ezeket főként tartaléknak szánták a jövőben létesítendő intézmények számára; eddig különokmány alapján kormányozzák, és ezek mindenféle kulturális feladatot töltenek be. A kisebb helyeket önkormányzatra adták főntartó intézmények, általános- és szakiskolák számára, önkormányzati tisztviselők díjazásföldjének, vásár- és piactereknek stb. Testületek számára is rendeltettek földek: tűzoltóegyesületeknek, kulturális- és földműves-társaságoknak, egyházközsegeknek stb.

Az önkormányzatok és közhasznú szervezetek földdel való ellátása törvényének alapján²⁾ a városok és helységek közigazgatási körén kívül levő földeket ingyen adták az önkormányzatoknak, egyéb közhasznú testületeknek azonban ellenérték fejében, a telepítvények földet-kapóival azonos alapon.

8. Bár a Földtörvény első sorban a föld népe számára alapvető jelentőségű, mégis figyelemre méltó hely illeti meg az észti városok és helységek fejlődésében is. Egész sor város és község volt nagybirtoktól határolva, melyek növekedését akadályozták. A Földtörvény széttrökte e határokat. Lehetővé tette a városi és helységi önkormányzatoknak földdel való ellátását, mivel bőségesen éltek is. Igen sok város gyors fejlődésnek indult, és a vidéken egy sereg új központ keletkezett helységek s kisvárosok alakjában (Rapla, Väandra, Kilingi-Nõmme s mások). A városok és helységek földdel való ellátása törvényének alapján³⁾ a városok és helységek közigazgatási határában megfelelő földeket adnak a hozzávalósággal együtt a városoknak és helységeknek. A kapott földekből mindenek előtt a városi és helységi önkormányzat szükségleteit elégítik ki, s a főnmaradt részt az önkormányzattól összeállított fölösztási rend szerint hosszulejáratú bérletre (öbrok) adják ki, vagy birtoknak építési telkeként.

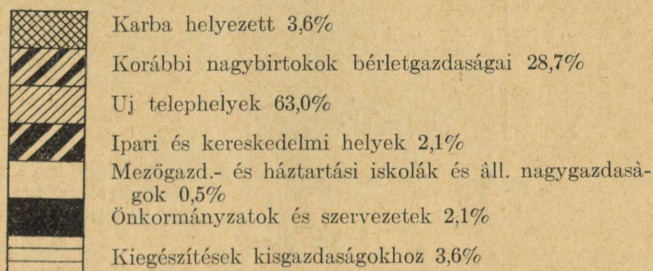
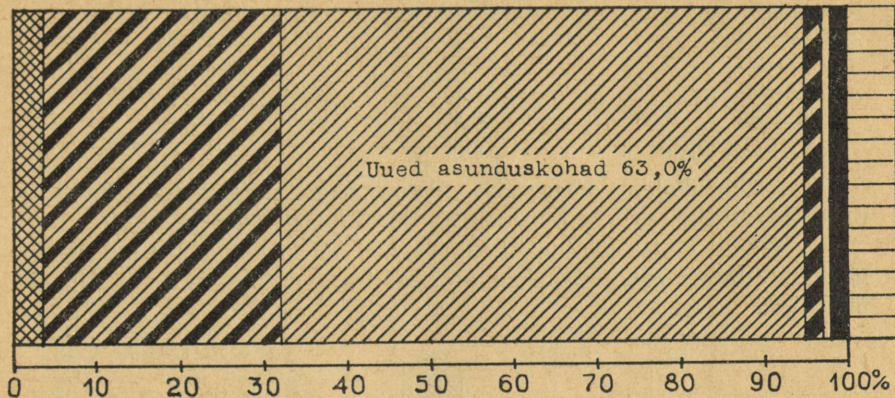
A jövedelmet, melyet a városok vagy helységek ezen földek kisajátításából vagy bérléséből bevesznek, következőleg használják fel: 25% a város vagy helység önkormányzatának kiadásaira, 35%

1) RT 97/98 — 1923.

2) RT 16 — 1931.

3) RT 113 — 1927.

a város vagy helység lakásviszonyainak javítására vagy a jólét emelésére, 40% az államnak (telepítési alap) a kapott föld ellenértékéül.

10. sz. diagr.

Az állami tartalék-földek gyümölcsöztetése számokban:

A redukción után az állami földtartalékban maradt 1.070.000 ha mezőgazdasági földön kívül telepítésre s kisgazdaságok nagyobbítására fordítottatott még kb. 130.000 ha erdő és mocsárföld, úgy hogy az egész telkesítésre használt földterület körülbelül 1.200.000 ha-ra rúg.

Ebből az 1936. évig ¹⁾:

1. Elkülönítették korábbi bérletföldek, 24.000 egység, kerekén 470.000 ha területtel. A bérletgazdaságok száma növekedett önállóvá lett albérletek számával. A bérletgazdaságok rendezésekor összesen 7600 egység nagyobbított, hozzájuk adatván kerekén 30.000 ha föld.

2. Új telepítvény létesítettett 52.558, kb. 600.000 ha-nyi területtel.

¹⁾ A Földművelési Minisztériumtól kapott adatok.

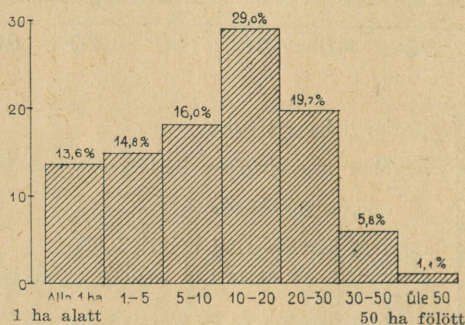
A létesített telepítvényekből nagyság szerint:

a telep nagysága	a telepek száma	%
1 ha-n alul	7155	13.6%
1—5 ha	7780	14.8%
5—10 „	8436	16.0%
10—20 „	15.263	29.0%
20—30 „	10.366	19.7%
30—50 „	3026	5.8%
50 ha-n fölül	532	1.1%

13.6% }
 14.8% } 44.4%
 16.0% }
 29.0% }
 19.7% } 48.7%
 5.8% }
 1.1% } 6.9%

3. Kisbirtokokhoz kiegészítés adatott 8.668 egységnek 33.360 ha. Ebből körülbelül 15% a kiegészítést határkiigazításkor kapta.

4. Állami földet cseréltek 1.635 esetben, mi mellett 8.240 ha állami föld csatoltatott gazdaságokhoz és 7200 ha gazdasági föld az állami földekhez.

11. sz. diagr.

5. Ipari- és kereskedelmi helyül terveztek 960 iparhelyet, 700 kereskedelmi telepet s 158 kereskedelmi kerttelepet, összesen 1818 egységet 10.900 ha területtel.

6. Földművelési- és gazdasági iskolák, kísérleti állomások számára és állami nagybirtokul elkülönítettek az állami földalapról 53 egységet összesen 18.054 ha területtel. Ebből 23-t állami költségen tartanak fenn, 19 egység önkormányzatok és testületek kezén van, míg 9 egység (1.981 ha) magánszemélyek használatában. Önkormányzati szükségletekre adatott kisebb egységekként 1501 intézmény részére 8967 ha, testületeknek 400 egység, 1334 ha.

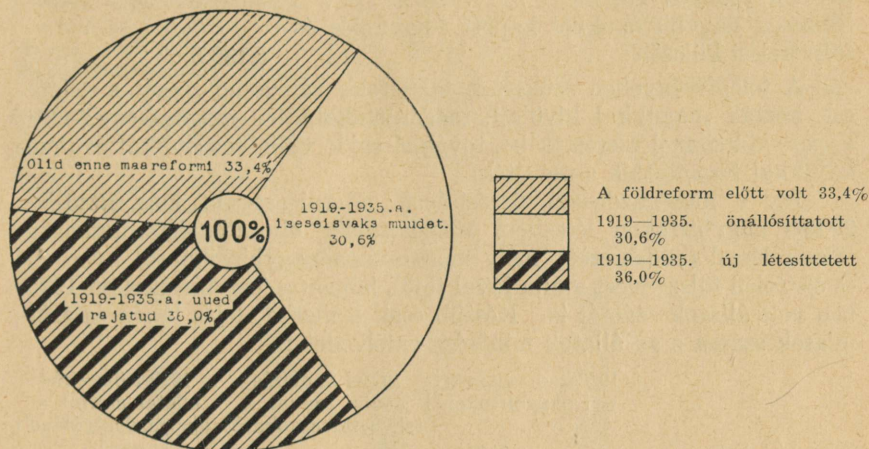
7. Városoknak és helységeknak szántak az állami tartalékföldek-ből 16 városnak s 15 helységnek összesen 10.050 ha-t.

Rendezetlenül s fölosztásra szervezetlenül van a nagybirtoki földekből még mintegy 50.000 ha. Ezek használatba vétele azonban nagyobb javítási munkálatokat föltételez, melyet már a telepítési tőke számlájára valósítanak meg.

Mint ez adatokból látható, 1919—1935-ig az eddigi nagybirtokokból 3085 visszaállított földhelyen és 24.000 korábbi bérletgazdaságon

fölül a városok és helységek határain kívül 56.330 új földhelyet létesítettek, azaz valamennyivel együtt 83.415 egységet. Emellett kiegészítést adtak s földeserét végeztek 10.303 esetben.

A létesített kisgazdaságokból 1935. IV. 1-ig 54.141 táblázatotott be az új tulajdonosoknak. A fennmaradt helyeket a legközelebbi 2—3 év folyamán remélik betáblázhatni.

12. sz. diagr.

Telepések segélyezése a településben.

A földet kapók egy része már a földreform megvalósítása előtt önálló földművelő volt. Ide tartoznak a volt nagybirtoki bérletgazdaságok bérlői s a nagybirtokok munkásai, kik fizetésül egy kis földdarabot kaptak használatra. Ezeknek a földreform csupán vagy az önnállósulást, a nagybirtok uralma alól való fölszabadulást jelentette, vagy a gazdaság nagyobbitását. A földet kapók más részének — a nagybirtoki földekre települőknek — azonban egészen új gazdaságot kellett kezdeniök: épületeket emelni, élettelen s élő fölszerelésről, vetőmagról és kezdő-tőkéről gondoskodni. Sok kívülről jövőnek magának is volt fölszerelése és tartaléka: ide tartoznak azon földet kapók, kik ezelőtt bérlökként voltak gazdaságokban, gazdák fiai, kiket apjuk segített a településnél stb. De sok olyan is volt, ki pusztá kézzel, csupán a jó akarat és a kézi munka erejének reményében jött a telepekre: frontharcosok — föld nélküliek, korábbi nagybirtok-munkások, az intelligencia egy része stb. Ezeket az államnak segítenie kellett, hogy gyorsan talpra állítsa őket s a termelés pangását elkerülje.

A fölszerelés egy részét, terményeket és vetést, a nagybirtokoktól kisajátítás útján kapták, s ez nagyobbára az új telepések kezére ment át (kivéve a vállalatok berendezését s az állam kezén maradt nagybirtokok fölszerelését) vagy kézpénzért vagy adósságra. De ebből igazában nagyon kevés volt. Így a telepések a nagybirtokokból össze-

sen csak 9615 lovat és 25409 marhát kaptak. Összértékben a földet kapók a nagybirtokokból fölszerelést kaptak:

	1.000 K
kézpénzért	1.881
adósságra	1.625
Ehhez a földtörvény 24. §-a alapján fölszerelési költsön 1936. I. 1-ig	1.624.5
Összesen nagybirtokokból kapott fölszerelés és fölszerelési költsön	5.130.5

A telepítvényeken szükséges fölszerelés túlnyomó részét a telepek hozták magukkal kívülről, magánbankoktól s magánszemélyektől kapott költsönrel szerezték be, továbbá saját vállalkozásukkal és munkájukkal teremtették s nevelték.

Igy a mezőgazdasági összeírások adatai szerint már 1925-ben 29.860 nagybirtokon létesített telepgazdaság oly állat-létszámmal és fölszereléssel rendelkezett, mely nem csak a nagybirtokokról nyert élő és élettelen fölszerelést múlja jóval fölül, hanem a nagybirtokokon 1920-ban volt állatok számát is. Később csak a marha, fejős tehén és szárnyasok száma s az állatok minősége emelkedett:

	1920-ban valameny- nyi nagybirtokon ¹⁾	1925-i összeírás adatai szerint a telepgazdaságokon ²⁾	1929-i összeírás adatai szerint a telepgazdaságokon ³⁾
Nagybirtokok	1149	—	—
Telepgazdaságok nagybirtokokon	—	298.60	32.077
Állatok: ló	25.046	42.593	43.447
marha összesen	74.844	92.681	115.337
fejős tehén	46.936	61.649	78.575
juh	65.075	140.062	96.594
sertés	24.206	59.038	52.912
szárnyas		134.511	214.952
méhesalád		4.367	5.092
Élettelen fölszerelés:			
kétágú eke	6.051	23.996	59.971
egyszerű vaseke	7.591	28.459	
kettős eke	3.850	2.135	2.999
borona, fa és vas	10.678	38.839	45.084
rugós borona		12.009	19.442
egyfogatóú kocsi	3.939	32.954	39.907
kétfogatóú kocsi	5.127	2.538	1.634

A nagyobb és drágább gépek (cséplőgép, motor, gabona-tisztító) használatára a telepesek a korábbi vett-gazdaságok birtokosaival géphasználók egyesületévé tömörültek, vagy bérbe veszik azokat az egyes géptulajdonosoktól.

Nagyobb mértékű mint a fölszerelés terén, volt az állam segé-

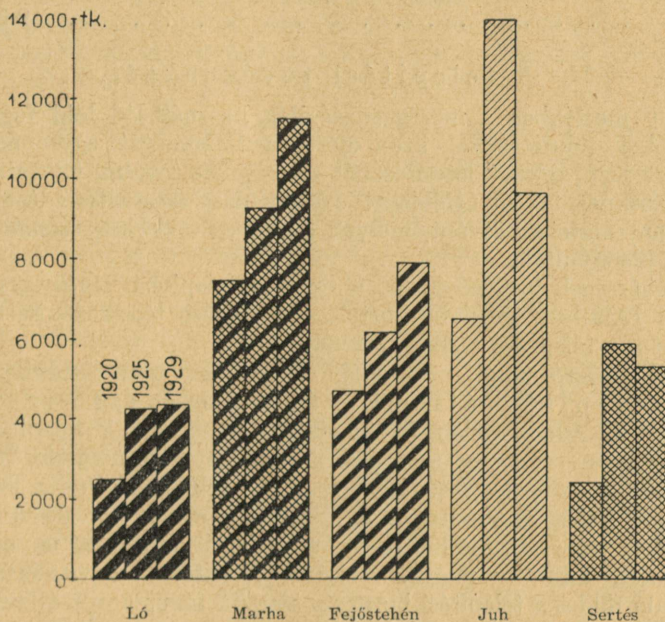
¹⁾ Gyűjtemény Észtország statisztikai adataiból. A Földművelési Minisztérium Statisztikai Szakosztályának kiadása. Tallinn, 1921.

²⁾ A Földművelési minisztérium 1925-i összeírásának adatai. Áll. Stat. Közp. 1926.

³⁾ A Földművelési minisztérium 1926-i összeírásának adatai. Észtország 1920—1930. Tallinn, 1931.

lyezése az építkezésnél. A korábbi nagybirtoki épületek főként a nagybirtok középpontján álltak s a földarabolásnál a birtok-középi területeken maradtak; míg a kívül eső gazdaságok kénytelenek voltak új épületeket emelni. A nagybirtokokról származó 98.887 épületből 1933. IV. 1-én volt 1):

	Korábbi nagybirtokok épületei	Korábbi bérletgazdaságok épületei	Összesen
Korábbi bérletföldek tulajdonaként ismertetett el	—	24.199	24.199
Használhatóként eladatott	31.378	19.355	50.733
Használhatatlanként eladatott	9.784	—	9.784
Eladatlan használható	571	—	571
Eladatlan használhatatlan és korhadtt	2.026	6.003	8.600
Eladatlan ipari-, kereskedelmi- s állami intézmények épületei	5.571	—	5.571
Összesen	49.330	49.557	98.887

13. sz. diagr.

Az új építőknek az állam hosszabb lejáratú építési kölcsönt tett lehetővé, továbbá erdő-anyag kedvező föltételekkel való beszerzését. Az 1934/35-ik évig az állam adott:

építkezési kölcsönt	14.630.149 K
kedvezményeket épületanyagok eladásánál	9.978.196 „
Összesen:	24.608.345 K

1) A kormány-intézetek tevékenysége 1918—1924. 193. 1.

De az épületekből is nagyon sok létesült az állam segítségével nélkül, minthogy az épületek száma az állambérleti-, telepítési- és díjazás-földi gazdaságokon az 1929-i földművelési összeírás adatai szerint fölül múlja a 250.000-t.

A földreform általános költségei 1918—1934/35.

A földreform megvalósítására az állam 1918—1934/35-ig egészben 49.301.522 K-t költött. Ebből¹⁾:

1. Általános adminisztratív költségek	12.229.254
2. Rendkívüli költségek (regulatív-fizetések, a kisajátított földeket terhelő adósságok, bérletek visszafizetése, fizetés a kisajátított földekért s egyebek)	6.981.317
3. Működési alapok (építkezési kölcsön a telepeseknek, támogatási kölcsön az építkezés éveiben, kölcsön lakások építésére vidéken)	20.112.754
4. Telepeseknek adott kedvezmény építési anyagok vásárlásánál	9.978.197

II. A telepítési tevékenység.

Amily mértékben a mezőgazdaságilag használható föld fogyott a nagybirtokok fölosztásával, azon mértékben támadtak egyre nagyobb nehézségek az új telepek létesítésénél s a telepítés további folytatásánál. A telepítéseknek főként újföldekre való áttolása nagykiterjedésű javító stb. elő munkálatokat kívánt, melyek az egyes telepesek számára erőn fölülínek bizonyultak.

E nehézségek legyőzésére és a további telepítési tevékenység fejlesztésére 1929-ben érvénybe hozták a telepítési ténykedés szervezése rendeletét s a telepítési törvényét.

Az új rendezés alapján a további telepítés két úton történik:

1. Telepítés állami vállalkozással úgy valósul meg, hogy az állam (telepítési bizottság) gondoskodik telepi földről, elvégzi az azon szükséges rendezési munkákat mint útépítés, vízlefolyás rendezése, szükség esetén elvégzi a föld felművelését s a létesített gazdaságok építési munkálatait is, és az ily módon létesített gazdaságot külön választás szerint eladja a földet igénylőknek ugyan azon föltételekkel, mint a nagybirtokokból létesített telepgazdaságokat. Ehhez való földet a telepítési bizottság vagy a fennmaradt állami földtartalékból (mocsarak, erdőföldek) szerez, vagy elhanyagolódott nagyobb gazdaságok megvétele útján. 2. Másik módként a magán-telepítést irányozták elő, mikor a földet igénylő maga veszi meg a földet az eladótól s végzi el a szükséges munkákat, fölhasználva ehhez az államtól kapható (települési) kölcsönöket.

Mindkét telepítési mód mellett megkívántatnak a települőtől a gazdálkodáshoz szükséges tapasztalatok és bizonyos fokú vagyon.

A telepítés pénzellátására telepítési tőkét alapítottak, hol össze

¹⁾ A Földművelési Minisztériumtól kapott adatok.

vannak gyűjtve mind azon tőkék, melyeket az állam a földreform keresztülvitelébe befektetett, hasonlóképp mind azon összegek, melyeket a kisajátított földek eladásából s bérleteiből kap az állam. A telepítési tőke nagysága 1935 végén kb. 65 millió K volt¹⁾. Kamatok és törlesztési összegek alakjában befolyik évenként 3.5—4 millió K, mellyel fedezik az állam kötelezettségeit (kártalanítás a kisajátított földekért) és finanszírozzák a telepítési működést.

Az új telepítési rend 1929 végén lépett életbe, a földreform terén régebben érvényben levő intézkedésekkel párhuzamosan. 1935-ig a telepítési bizottság birtokába került 141 földdarab, 34.487 ha összterülettel, melyből rendezett volt 19.985 ha — 1223 újgazdaság s 102 kiegészítés. A települések rendezésekor több mint 2.5 millió m³ vízvezetékét ásták, 229 km új utat építettek, állami vállalatban építettek 129 épületet, felműveltek 512 ha újföldet.

A telepítési működésre összesen 2.629.064 K-t költöttek a telepítési alapból. Az új települések eladási ára a szükséges építési költséggel középértékben 244 K ha-ként.

Magánúton 1935-ig 109 telep és 16 kiegészítés létesült.

Továbbá előirányoztatott a közeli évekre évenként 400—500 új gazdaság létesítése, évi 1 millió K fölhasználásával.

III. A magánbérleti földek kisajátítása.

A nagygazdaságok államosítása és betelepítése Észtországban a legnagyobb vállalkozás a földrendezés terén. Más kezdeményezések — magánbérletek kisajátítása, lélekföldek rendezése és tagosítás — e mellett kisebb jelentőségűek, miért is ezekkel csak röviden foglalkozunk.

A Földtörvény, mint láttuk, teljesen érintetlen hagyta a nagybirtoktól a földtörvény előtt elkülönített és parasztoknak eladott földeket. Ezekben azonban sok ezer kisgazdaság létezett, melyeket a robot idején munkáshelyekként telepítettek be, vagy később keletkezett, a gazdaságnak egy örökös kezére kerültek, mi mellett a többi örökösnek élethelyül kis földdarabot adtak.

Mind ezen kisgazdaságok helyzete bizonytalan volt: a föld a gazdaság birtokosáé volt, az épületek azonban többnyire a hasznélvező tulajdona. Emellett a föld használójának — az épületek tulajdonosának — nem volt védelme, mivel az esetek többségében a földbirtokossal való viszony szabályozatlan volt s a földbirtokos a föld használóját bármikor kényszeríthette az épületekkel együtt való távozásra.

Az itt ismertetett gazdasági földeken lévő kisbirtokokon kívül bekebelezés nélkül maradt egy esomó bérleti alapon használt gazdaság — bérletgazdaságok a városokhoz, községekhez és intézményekhez tartozó nagybirtokok területén, melyeket a földtörvény érintetlen hagyott.

Nevezett kisgazdaságokat eddigi használóinak biztosítja az 1926-ban kiadott „községi-, intézményi- és magánbérleti földek rendezé-

¹⁾ A telepítési osztály vezetőjétől kapott adatok.

sének törvénye“¹⁾. E törvény módot adott a városok, külvárosok és helységek határain kívül lévő bérletföldek használóinak a bérletükben lévő földek megvételére. A törvény meghatározása szerint az elkülönítésre rendelt bérlethelyeket el lehetett különíteni 50 ha-nál nem nagyobb földdel a szükséges gazdasági épületekkel együtt. Gazdasági földeken lévő cseléd-földeket elkülönítenek 5 ha-nál nem nagyobb szántó-, udvar-és kert-földdel, a hozzá tartozó mezővel együtt. A törvényt a helyi szervezőbizottságok valósítják meg, melyek föladata az elkülönítést lehetőleg a felek megegyezésével végezni. Ha megegyezésre nem jutnak, a kérdést a törvény rendelkezése értelmében döntik el, mikor is a föld árát ugyan azon alapok szerint határozzák meg, melyeket a Földtörvény a kisajátított földek eladásánál érvényesített. A fölbecsült vagyon árát szükség esetén az állam kifizeti, míg a vásárló az állammal ugyan azon föltételek mellett fizethet mint azok, kik az államtól vettek földet.

Elkülönítésre s a földet használónak birtokába adására szántak eddig 10.486 bérleti egységet²⁾, melyből 641 bérlethely városi- és intézményi földeken, és 9.845 cselédhely. Ebből ténylegesen elkülönítettett 3.601 bérlethely 12.545 ha területtel, melyből 1.512 helyet állami földekből való kiegészítésekkel nagyobbítottak 5.612 ha terjedelemben.

Az 1928 és 1935-i törvények följogosítják a városok, külvárosok és helységek közigazgatási határában lévő bérletföldek használóit is (kiknek nagy része a városok és helységek közigazgatási körének kiterjesztésekor maradt itt), kiknek saját épületük van a használt földön, melynek használata irányában a birtokossal megegyezésre nem jutnak, igényelni a föld hosszú lejáratú bérletre (obrok) való elkülönítését. A földet használó számára elkülönítendő föld nagysága 7000 négyzetméterre van korlátozva és bérletül 4%-t számítanak a föld piaci árából, melyet az ügyet intéző földrendezési intézet állapít meg.

A gyűjtött adatok szerint 2595 ilyen telek van, 3056 ha területtel.

IV. A „lélekföldek“ telkesítése és a tagosítás.

A lélekföldek telkesítésére a Petseri- s Narva-mögötti területen uralkodó orosz községi földbirtoklási rendszer — a lélekföldi gazdálkodás — miatt volt szükség. A föld ott a község mint jogi személy tulajdona volt, míg a község tagjainak joguk volt e földet külön-külön vagy közösen használni. Minthogy a földet időnként felosztották a föld használói között és az kis töredékekre volt szétforgácsolva, a föld csakis külterjes gazdálkodást tett lehetővé. A lélekföldek telkesítése a községi földbirtoklás megszüntetését s helyébe a magánbirtok bevezetését célozza. Ezt már az orosz uralom alatt kezdeményezték³⁾.

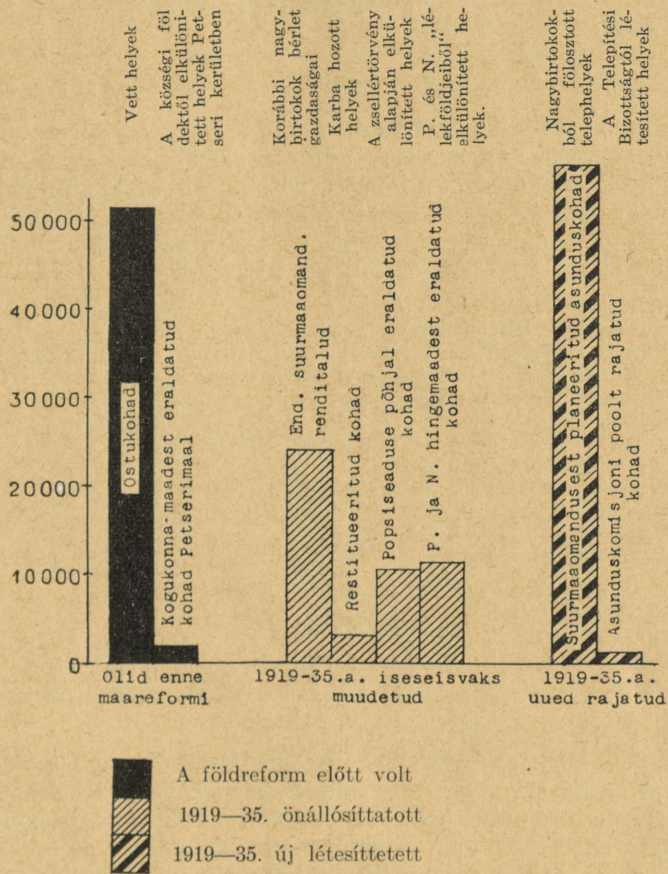
¹⁾ Községi-, intézményi- és magánbérleti földek rendezésének törvénye és községi-, intézményi, és magánbérleti földek rendezése változtatásának törvénye RT 46 — 1928.)

²⁾ Az orosz földrendezési törvény alapján 1911. V. 21.

³⁾ Az orosz földrendezési törvény 1911. V. 21.

Az Észt Köztársaság folytatta ezt a munkát, és kezdetben a módosított orosz ¹⁾, később az új észt földrendezési törvény alapján ²⁾ 1935-ig (bezárólag) a Petseri-kerületben s Virumaa Narva-mögötti területén részekbe rendeztetett ³⁾:

	A rendezett Falvak száma	Gazdaságok száma	Terület ha
Az Észt Köztársasághoz való csatolásig	224	606	20.322
1920—1935-ig (bezárólag)	504	11.299	110.397
Összesen	728	12.905	130.719

14. sz. diagr.

¹⁾ Törvény a gazdasági földek rendezése tárgyában Petseri kerületben (RT 14/15 — 1920.), és törvény a gazdasági földek tárgyában Petseri kerületben s Viru kerület Narva-mögötti részében (RT 88/89 — 1921.)

²⁾ Földrendezési törvény (RT 23 — 1926.)

³⁾ Stat. adatok a Földművelési minisztériumtól.

A lélekföldekből telkesítésre maradt még kb. 2700 gazdaság 15.000 ha területtel, mely műveletet a következő két év folyamán fognak elvégezni.

Az 1926-i földrendezési törvény alapján a Tulajdonképeni Ész-tországbban is megvalósították a tagosítást s a közös földek felosztását.

Összesen 1926—1935-ig (bezárólag):

	kerület	gazdaság	ha
Tagosítottatott	61	1987	36.923
Közföldek fölosztattak önálló szervekként	35	426	2.805

A tagosítás terén a Tulajdonképeni Ész-tországbban a nagyobb munka még hátra van.

A földreform gazdasági eredményei.

Mint az előbbiekből látható, a föld-kisajátítás következtében 15 év alatt alapvető változtatások történtek Ész-tországb agrár-viszonyaiban, melyek annak egész új képet adtak. Az addig uralkodó nagybirtoklás valamint a lélekföld-gazdálkodás csaknem teljesen eltűnt. E helyett az addigi kisbirtokosokhoz csatlakozott több mint 100.000 új földbirtokos, Ész-tországot teljesen kisgazdák földjévé téve:

I. Korábbi kisbirtoklás:

1) vett gazdaságok Tulajdonképeni Ész-tországbban	51.640		
2) kisgazdaságok Petseri kerületben	1.606	53.246	gazdaság

II. Korábbi bérleti-, cseléd- és lélekföld-gazdaságok önállóvá tételtek:

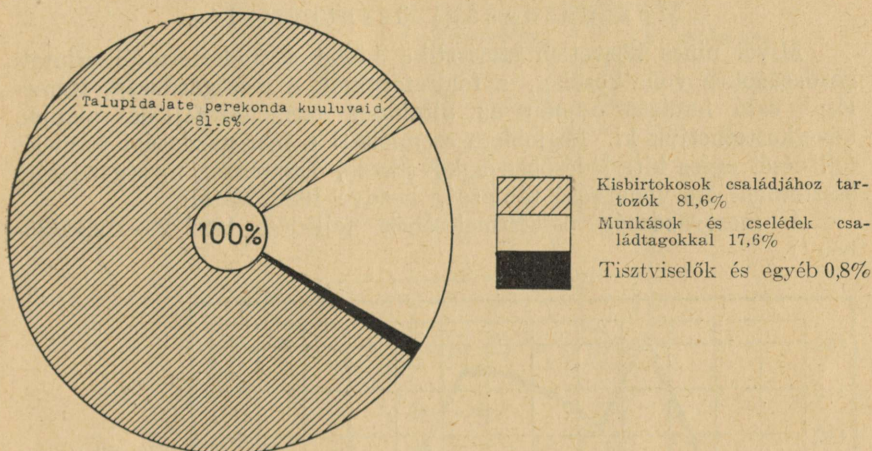
3) korábbi nagybirtokok bérletgazdaságai és napszámos-bérföldek	24.000		
4) Petseri kerület s a Narva-mögötti terület lélekföldjeiből elkülönített gazdaságok	11.299		
5) A községi-, intézményi- és magánbérleti földek rendezési törvénye alapján elkülönített gazdaságok	10.486		
6) vissza állított gazdaságok	3.085	48.870	„

III. Új, földreform következtében létesült gazdaságok:

7) nagybirtokokból létesített telep-gazdaságok és különböző rendeltetésű földek	56.330		
8) a telepítési bizottságtól létesített új helyek	1.223	57.553	„
Összesen:		159.669	gazdaság

Érthető, hogy az agrár-fölelítés ily alapvető megváltoztatásának az ország gazdasági életében is változásokat kellett előidéznie. Mivel a legalapvetőbb reformok egész sora — t. i. a volt nagybirtokok bérletgazdaságainak elkülönítése, nagybirtokok fölosztása s az erdők állami kézbe vétele — igen gyors ütemben történt, fővonalában véghez vitette 1920—1925 közt, részben a szabadságharc alatt vagy az azt közvetlen követő rendkívüli viszonyok közt, azért nem hiányoztak olyanok sem, kik az ily reformoktól sok jót nem vártak. Sőt akadtak próféták, kik a földreform hatásaként az Ész-t Köztársaság gazdasági összeomlását jósolták.

Most, a földreform kezdetétől számított 15 év múltán, már tehető néhány összegezés a földreform gazdasági következményeire vonatkozólag, bár ezt jelenleg is megnehezíti bizonyos mértékben az, hogy a földreformmal párhuzamosan Észtországban egyéb mezőgazdasági feltételekben is alapvető változtatások történtek. Így alapjában megváltoztak a mezőgazdasági külpiacon, hol Észtországnak agrárállamként terményei főlegesen el kell helyeznie. A korábbi szentpétervári piac helyébe, mely fölvette az észti tejet és tejtermékeket, húsállatot, sertést, burgonyát stb., Nyugat felé kellett orientálódni, mi a piacok irányában a mezőgazdaság teljes átszervezését kívánta, s ez akadályozta a mezőgazdasági fejlődést is; egyes külpiacon — pl. a spiritusz-piac — teljesen el is vészett. Ugyanez áll részben a kiviteli burgonyára is. Másodszer az agrár-rendszer változása — nagybirtok-rendszer helyettesítése kisbirtok-rendszerrel — maga részéről szintén változásokat idézett elő a termelés terén, adván annak

15. sz. diagr.

nagyobb állat-gazdasági irányulást és egyáltalán belső átszervezést föltételezve. — Mindezek megzavarják a földreform egyenes hatását, maguk részéről szintén akadályozva a mezőgazdasági fejlődést.

Ha Észtország mezőgazdasági termelésében mindemellett a hatalmas beruházások és átszervezések ellenére is pillanatnyi hanyatlás sőt pangás se volt, ellenkezőleg, az Észtország önállásától s a földreform első éveitől kezdve egész idő alatt állandó emelkedést mutat, ez azt bizonyítja, hogy a földreform — bár egyes értékeket esetleg megsemmisített (pl. előbbi nagygazdaságok épületeinek egy részét fölleslegessé tette), másrészt azonban oly mértékben szabadított fel és állított az észti mezőgazdaság szolgálatába új teremtő erőket s munkabuzgalmat, hogy ez az előbbit messze fölülmúlja.

A gazdaságok népessége.

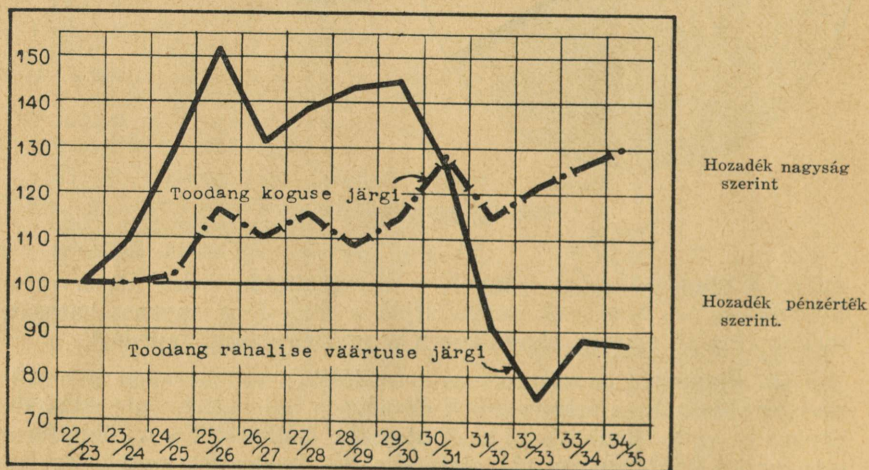
Nézzük mindenek előtt, hogyan hatott a földreform Észtország földnépességére, mily mértékben volt képes kevesbbíteni a földproletariátust.

Észtország vidéki népességére vonatkozólag az önállóság előtti időkből csak hiányos adataink vannak. Az 1916-i mezőgazdasági fölsorolás adataiból indulva, azon idő vidéki népességéből k. b. 2/3 rész becsülhető földnélküli lakónak, ki földművelésből tartotta fenn magát. Az 1934-i népszámlálás szerint mezőgazdasággal foglalkozott 662.561 lélek. Ebből kisbirtokosok családjába tartozott 540.746, azaz 81.6%, munkás és szolga 116.497, azaz 17.6%, a fennmaradt rész tisztviselők és ismeretlenek. E szerint a régebbi föld-proletariátusból csak egy kis rész maradt meg. A jelenlegi gazdák majdnem fele családjával együtt Észtország önállósága alatt lett azzá, a földreform következtében.

Mezőgazdasági össztermelés.

Mivel nincs közvetlen statisztika külön a földreformtól érintett gazdaságokra vonatkozólag, a földreformnak a mezőgazdasági termelésre való hatását csupán az általános termelési fejlődés alapján következtethetjük ki. Legjobban szemlélteti a mezőgazdasági termelés fejlődését egész kiterjedésében a következő, Észtország mezőgazdasági össztermelésére vonatkozó táblázat, kezdve 1922/23-tól:

A mezőgazdasági össztermelésének fejlődése 1922/23—1934/35-ben¹⁾.

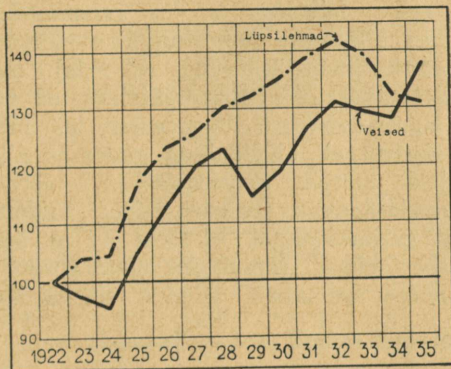

16. sz. diagr.

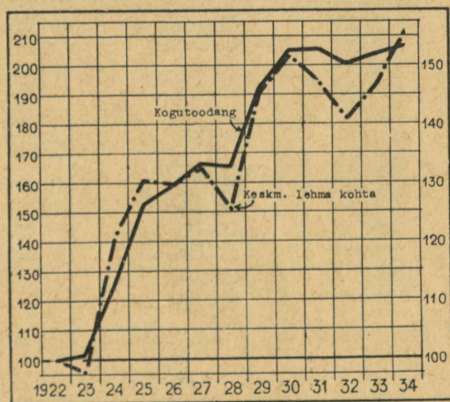
¹⁾ Adatok az Árfolyam-intézetől.

A mezőgazdaság (tisza) összjövedelmének értéke 1000 koronákban.

Év	Földgazdaság	Állatgazdaság	Összesen	A termelés tény- leges változásának	
				érték-index	indexe
1922/23	66.365	87.624	153.989	100	100
23/24	69.210	99.812	169.022	109.7	100
24/25	78.152	120.722	198.874	192.2	102.2
25/26	86.009	147.599	233.608	151.7	116.9
26/27	63.691	138.747	202.438	131.4	110.8
27/28	79.082	134.204	213.286	138.9	115.7
28/29	71.834	148.962	220.796	143.4	108.3
29/30	67.049	155.716	222.765	144.7	114.8
30/31	67.275	126.697	193.972	126.0	128.3
31/32	49.635	89.863	139.498	90.9	114.5
32/33	48.023	67.828	115.851	75.2	121.6
33/34	56.587	79.271	135.858	88.2	126.5
34/35	56.826	77.541	134.367	87.2	130.4

17. sz. diagr.

18. sz. diagr.

Mint kitűnik, a mezőgazdaság össztermelése 1922/23-tól, mely idő óta ide vágó adattár létezik, állandóan emelkedő irányzatot mutat, tekintet nélkül az agrár-szervezet intenzív átrendezésére. A termelés fejlődését időnkint megszakasztották egyes inség- és válság-évek, de az új kisgazdálkodás hamarosan kiheverte ezeket.

Az össztermelés emelkedése érték szerint 1922/23-tól az évtized végéig (1929/30.) egészében 44.7%. Ha tekintetbe is vesszük a bekövetkezett áremelkedést ugyan ezen időközben, a termelés tényleges emelkedése még mindig kitesz kerekén 15%-ot. Az erre következő hirtelen áresés a termelés értékét az utolsó években érezhetően csökkentette, de ténylegesen a termelés ennek ellenére is növekedett, 1934/35-ben az 1922/23-i termelést 30%-kal fölülmúlva.

Állattenyésztés.

Ugyan ezen össztermelési táblázat egyben azt is mutatja, hogy az első évtized egész fejlődése — a gabona-védelem érvénybe lépéseig — főleg az állattenyésztés irányában történt. Ennek okai egyrészt a természeti viszonyok, éghajlat, talaj, melyek különösen kedvezőek az állattenyésztésre Észtországhban, de másrészt a piacviszonyok s az agrár-szervezet átrendezése is, melyek szintén az állatgazdaságnak kedveznek. Különösen gyors és állandó emelkedés észlelhető a tejelő marha tenyésztésében, mely tulajdonképen Észtország mezőgazdaságának gerincét képezi, minthogy a marhatenyésztés az észti gazdaságoknak 32.4%-t ad az összhozadékból és 53%-t a közpénz-bevételből. Emelkedés mutatkozott mind a marha- és fejős-tehén állomány számában, mind a tehének hozadékában:

Marhák és tehének száma és a tejhozadék 1):

Év	Marha összesen	Fejős tehén	Tejhozadék	
			tonna összesen	egy tehentől kg.
1920	465.100	249.795	—	—
1922/23	527.368	307.303	395.192	1286
1923/24	512.625	319.685	401.524	1256
1924/25	502.225	321.245	497.287	1548
1925/26	555.322	360.861	606.246	1680
1926/27	599.120	379.780	630.814	1661
1927/28	633.870	386.680	658.518	1703
1928/29	650.540	403.850	653.025	1617
1929/30	603.949	406.562	760.271	1870
1930/31	627.219	415.897	810.999	1950
1931/32	668.940	428.130	812.165	1897
1932/33	692.310	436.120	791.122	1814
1933/34	681.700	427.330	806.372	1887
1934/35	676.250	406.730	817.527	2010
1935/36	725.400	402.660	—	—

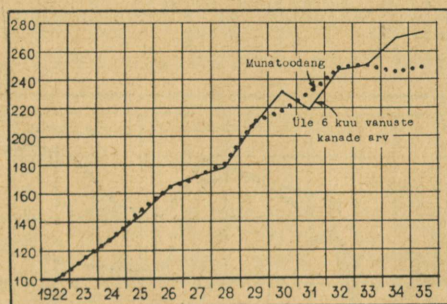
Gyors emelkedést mutatott a baromfiak és méh-családok száma

1) Ezek és a következő statisztikai adatok, ha nincsenek külön jelezve, az Állami Stat. Központi Iroda évkönyveiből vagy egyenesen az All. Stat. Központi Irodától valók.

együtt a megfelelő hozadékkal, melyek igen alkalmasak a kisebb gazdaságokban.

Év	6 hónál idősebb baromfi	6 hónál idősebb tyúk	Tojás-hozadék 1000 db.	Méhesládok száma	Mézhozadék tn
1920	338.119	—	—	15.108	—
1922	—	404.500	39.681	21.500	107.5
1923	—	461.000	45.224	24.700	49.4
1924	—	517.600	50.776	27.900	139.1
1925	723.987	592.500	57.891	45.106	89.2
1926	797.620	662.000	65.207	37.310	362.4
1927	830.210	691.500	68.113	41.460	238.2
1928	865.590	725.900	70.775	49.150	300.1
1929	1.022.709	853.300	83.623	47.972	312.0
1930	1.059.870	884.600	92.352	47.800	339.4
1931	1.113.160	937.100	86.776	49.140	265.1
1932	1.190.100	1.003.700	98.262	51.140	394.2
1933	1.213.020	1.015.100	99.175	44.240	422.8
1934	1.194.470	995.300	106.796	59.480	410.6
1935	1.213.370	1.009.270	108.601	65.900	322.9

A hús- és bőrhozadék viszont csaknem ugyan azon fokon áll. A juhok száma a gyapjú-hozadékkal együtt a tej magas árfolyama idején (1928—30) csökkent, de a válság elejétől kezdve (1930) ez is ismét emelkedést mutat.

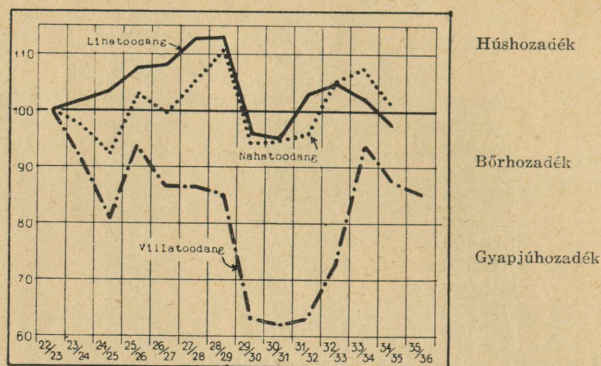
Tojáshozadék

6 hónál idősebb tyúkok száma

19. sz. diagr.

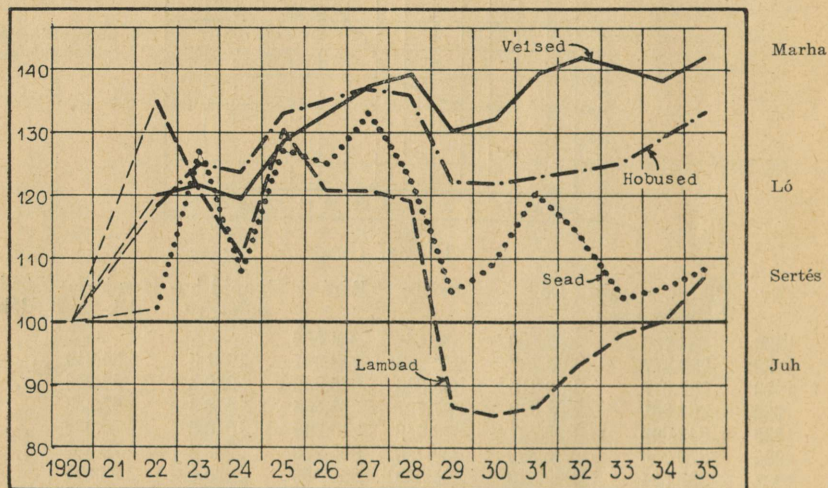
Év	Állatok darab-szám összesen	Ló	Sertés	Bárány	Gyapjú-ho-zadék tn	Hús-hoza-dék tn	Bőr-hoza-dék db
1920	654.736	167.550	266.646	551.536	—	—	—
1922	788.377	198.787	272.346	744.937	1081.6	65.019	649.0
1923	797.977	209.815	338.366	665.938	989.3	66.208	632.8
1924	783.061	208.076	287.507	608.598	878.8	67.233	600.6
1925	842.004	223.747	338.648	719.785	1013.6	70.035	667.3
1926	870.356	226.300	333.150	665.970	936.6	70.230	644.8
1927	897.354	229.530	354.360	666.650	935.5	73.437	682.1
1928	908.483	227.540	326.930	658.600	919.7	73.476	718.9
1929	852.814	205.448	279.080	475.935	680.0	62.613	611.5
1930	864.192	204.193	290.029	467.220	669.3	61.837	614.5
1031	912.543	206.790	322.750	478.550	683.9	66.975	621.8
1932	930.379	208.240	302.890	514.420	785.6	68.110	682.4
1933	917.062	209.950	277.130	541.380	1013.9	66.443	698.6
1934	905.388	211.510	281.660	552.070	947.0	63.303	655.5
1935	928.671	217.810	289.190	593.150	921.1	—	—

A hozadék emelkedése ez említett területeken mindenek előtt az állatok számának növekedésével függ össze a kisgazdálkodásra való átmenetnél. A telepések fölszereléssel való ellátásáról szólva alkal-

20. sz. diagr.

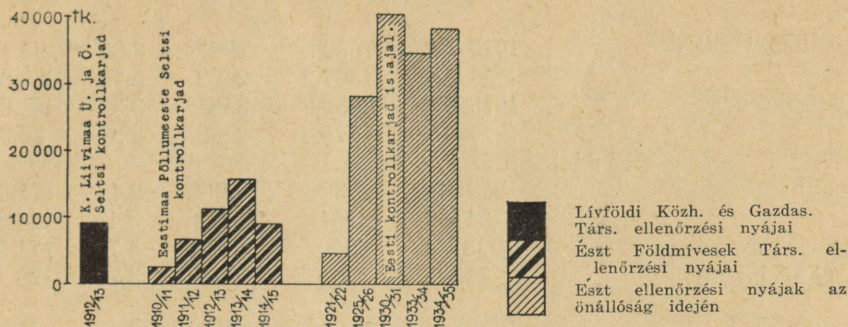
munk volt megfigyelni azt a nagy gyorsaságot, mellyel a telep-gazdaságok tisztán saját erejükből az állatok számát a szükségesig kiegészítették.

21. sz. diagr.

Az állatok száma mellett azonban emelkedett a minőség is. Az első években egyik legnyomósabb érv volt a földreform ellen, hogy a kisgazdaság nem képes az állatok minőségét azon a fokon tartani,

mint a nagygazdaság — mely, mint állították, a mezőgazdasági kultúra hordozója volt ez országban. Az észti mezőgazdaságnak az utóbbi évtizedben mutatott fejlődése ez érvet is megeáfolta.

22. sz. diagr.

Ha össze hasonlítjuk ellenőrzés alatti állat-állományunkat a világháború előtti nagygazdaságok állat-állományával, tapasztaljuk, hogy számra nézve már fejlődése kezdete óta fölülmúlja az előbbi az utóbbit, 1929/30-tól kezdve pedig vajzsír-hozadékra nézve is jóval meghaladja az egykori nagybirtokok rekord-hozadékát (1912/13—1913/14) is.

A nagybirtokok állatállományának hozadéka 1910/11—14/15-ig:

Császári Livföldi Közhasznú ¹⁾ és Gazdasági Társ. Ellenőrző egyesületei	Ellenőrzési év.	Nyájak száma	Éves tehén	Tehén hozadéka			100 táplálékegység ad	
				Tej kg	Zsír %	Vajzsír kg	Tej kg	Vajzsír kg
	1912/13	113	9.69	2451	3.32	81.4	1178	3.91
Észtországi Földművesek Társ. Ellenőrző egyesületei ²⁾	1910/11	24	2.563	2272	3.39	77.0	113	3.83
	11/12	74	6.663	2483	3.41	85.0	116	3.98
	12/13	138	11.266	2634	3.31	87.2	120	3.97
	13/14	196	15.656	2689	3.29	88.5	121	3.99
	14/15	117	9.075	2319	3.26	75.5	118	3.85
Az észti ellenőrzési nyájak hozadéka ³⁾	1921/22	339	4.884	1650	3.55	58.6	99.7	3.54
	1925/26	3.295	28.300	2293	3.63	83.2	122.3	4.43
	30/31	5.180	40.656	2589	3.67	95.0	127.7	4.69
	33/34	4.476	34.719	2478	3.68	91.3	124.8	4.60
	34/35	5.057	38.471	2640	3.67	97.0	126.1	4.6

Még nagyobb különbségek mutatkoznak a fajállatok hozadékai-ban, melyek voltak:

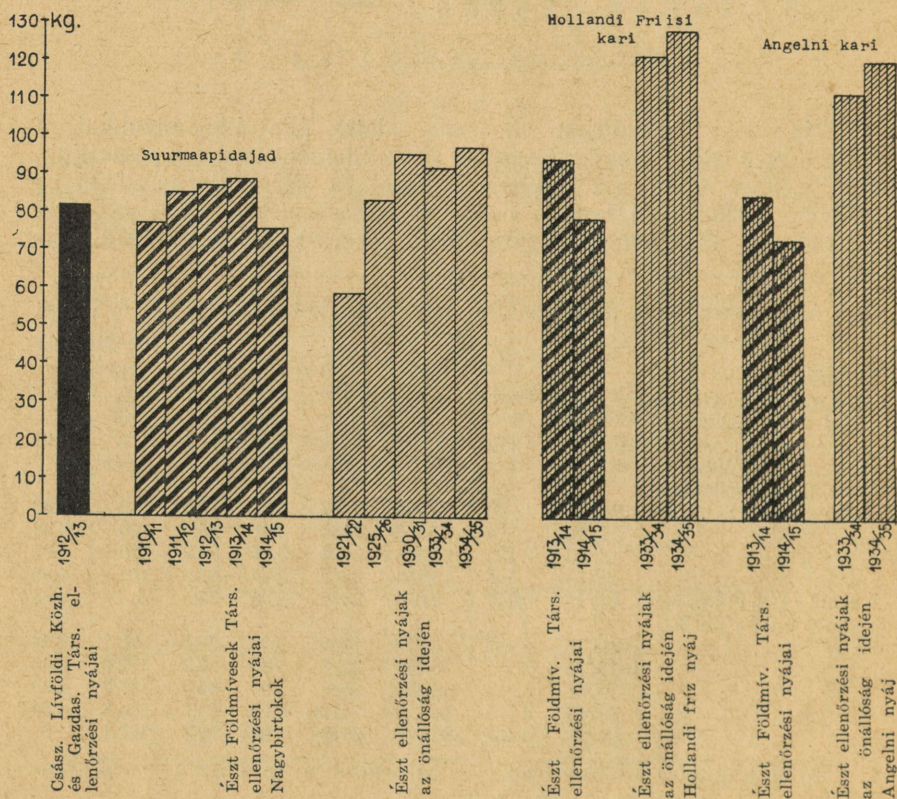
¹⁾ Baltische Wochenschrift 1914, 76. 1.

²⁾ Otšot o dejatelnosti kontrolnöh sojuzov v Estljandskoj gub. za 1914—15 god. Tallinn 1915.

³⁾ Észti ellenőrzési évkönyv XIII Tallinn, 1935. 22. 1.

Nagybirtoki nyájokban az Észtországi Földmívesek Társaságának ellenőrzési adatai szerint:

	Tehenek száma	Tehén hozadéka			
		Tejkg	Zsír%	Vajzsír kg	
Hollandi fríz	1913/14	7696.5	2937	3.20	94.1
	14/15	4307.2	2470	3.18	78.6
Angelni faj	1913/14	2850.2	2555	3.32	84.9
	14/15	1575.3	2162	3.38	73.2
Észt faj-nyájokban:					
Hollandi fríz	1933/34	2832	3509	3.46	121.3
	34/35	3154	3712	3.45	128.2
Észt piros nyáj	1933/34	3660	2994	3.73	111.7
(Angelni faj)	34/35	3760	3205	3.75	120.1

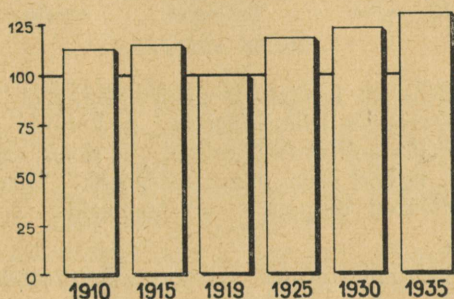

Hasonló figyelemre méltó eredményeket értek el a sertés-, baromfi- és ló-fajtenyésztés terén, hol a fajokban még sokkal nagyobb egyiséget teremtettek, mint volt a nagybirtok-rendszer uralkodása idején.

Emellett az észti állathozadék teljesen a gazdaságokban magukban termelt takarmánnyal fejlődött. Így az észti ellenőrzési nyájokban az utóbbi 4 év folyamán egy fejős tehénre átlag csak 49.5 táplálékegységi vett olajlepenyt használtak, míg Észak-Észtország nagybirtoki nyájaiban 1911/12—14/15-ben 317 táplálékegységit. Ugyan ezen elv érvényes a többi állattenyésztési ágra is (sertés-, baromfi-, juhtenyésztés). Az állat-hozadék — vaj, hús-sertés, tojás — minősége tekintetében Észtország kisgazdálkodása előnyösen versenyez a világpiacokon a legfejlettebb mezőgazdasági országokkal, hála a mélyen gyökerező s széles körökben pártfogolt közös működésnek a kisgazdák sorában, mely más téren is sok nehézséget segített már leküzdeni.

Termények hozadéka.

A földművelés terén nem mutat Észtország termelése olyan intenzív emelkedést mint az állattenyésztés terén, minthogy a fő tevékenység itt a takarmány-termelésre volt irányozva — a honi takarmány-alap kiegészítésére széna- és legelőtáplálék alakjában — melynek következményei az állat-hozadék emelkedésében nyilvánulnak.

24. sz. diagr.

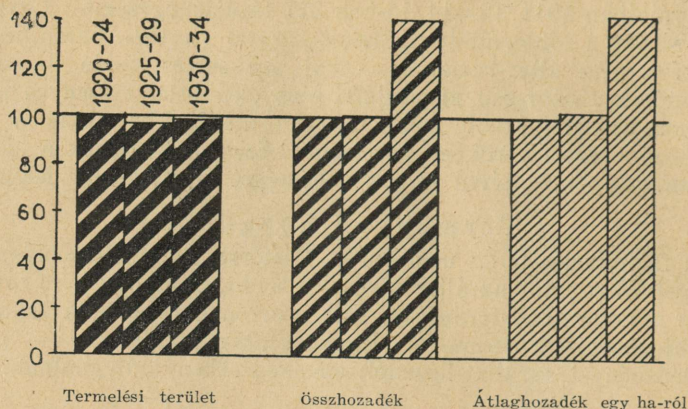
De hogy a termények hozadéka terén is általában nagy emelkedés következett be a földreform után, az már az észti szántóföldek területének mozgásából is következtethető. Statisztikai adatok alapján ez volt:

1910-ben	752.000 ha
1915-ben	758.000 „
1919-ben	675.000 „
1925-ben	795.000 „
1930-ben	835.000 „
1935-ben	873.000 „

Míg 1910—1915 közt a szántóföldek területe egy fokon maradt, 752—758.000 ha, 1919-ig 80.000 ha-val csökkenve, ettől kezdve állandó emelkedés kezdődik. 1925-ben — a nagybirtokok felosztása után — a szántó terület már 120.000 ha-ral fölül múlja az 1919-it, 1935-ben pedig kerekén 200.000 ha-ral. Főleg a széna-területek növekedtek.

Az ipari növények — melyek közül Észtországban legfontosabb a burgonya és len és kender — termelése nagy mértékben függött az árfolyamoktól.

A burgonya piacositásánál az azelőtti orosz piac — Pétervár étkeburgonya vásárlója s az orosz állam szesz használója — lezárása után egész idő alatt nagy nehézségekkel kellett küzdeni. A szesz-termelést a belpiac szükségletére kellett korlátozni; az étkeburgonya kiví-

25. sz. diagr.

telét csak kis mértékben lehetett megvalósítani, mely nincs arányban az észt burgonya-termelés lehetőségeivel. A korábbi piac-termelés jó részét az állatok útján kellett értékesíteni. E miatt aztán a burgonya-területek csaknem ugyan azon fokon maradtak. Bizonyos emelkedés a burgonya-termelésben csupán a hektár-hozadék emelkedése révén mutatkozott.

Év	Burgonya-terület ha	Burgonya összhozadék q	Ha-hozadék kg
1920—1924	69.249	7.124.456	10.288
1925—1929	67.219	7.143.506	10.627
1930—1934	68.597	8.683.194	12.658

Még nagyobb mértékben mutatkozik az árfolyamoktól való függés a len- és kender-termelésnél, melynek k. b. 90%-a megy a gazdaságból piaci termelés számára:

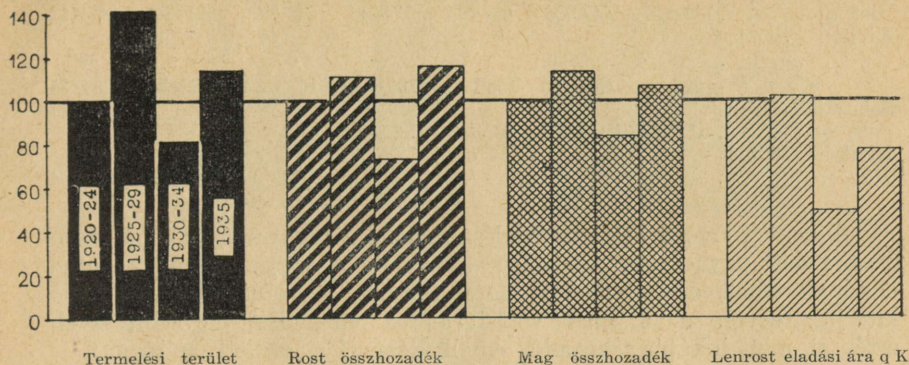
Len- és kender-termelés és árak 1920—1935-ben.

Év	Terület ha	Rost-hozadék összesen q	Mag-hozadék q	Ha rost-ho- zadék kg	Hozadék magból kg	Kender belpiaci ára 100 kg ¹⁾
1920—1924	25.674	89.657	88.082	349	343	134.85
1925—1929	36.110	100.106	100.627	277	279	138.10
1930—1934	20.691	65.533	73.033	317	356	66.76
1935	29.343	104.658	93.827	357	320	104.50

Kedvező árak révén a len és kender termelési területe valamint hozadéka az évtized második felében érezhető emelkedést mutat

¹⁾ Középár 1922/23, 23/24.

(25.674 ha-ról 36.110 ha-ra). A következő alacsony árfolyam 1929—34 közt a len- és kender-termelésben csökkenést idéz elő, de 1935-ben hirtelen ismét érezhető emelkedés áll be.

26. sz. diagr.

Gabona termelés.

A gabona termelést mindig a nagygazdaság előjogaként emlegették s a kenyérműveléssel való ellátást a földreform Achilles-sarkaként. Tényleg így is látszott lenni Észtország önállóságának első éveiben, mikor a földművelés fejlődése a szabad külföldről jövő olcsó gabona versenytől kényszerítve tisztán az állattenyésztésre irányult s a városok ellátása a kívülről behozandó gabonára maradt.

De az új észt kisgazdálkodás megmutatta termelő képességét azon a téren is, hol azt legkevésbé lehetett várni. Csak a gabona-védelmet kellett 1930-ban életbe léptetni, hogy az észt kisgazdálkodás ugyan azon állattenyésztési termelés mellett rövid időn belül ne csupán az egész ország kenyér-szükségletét fedezze, hanem fölösleget is föl tudjon mutatni s ez által Észtországot gabona-kiviteli országgá tegye:

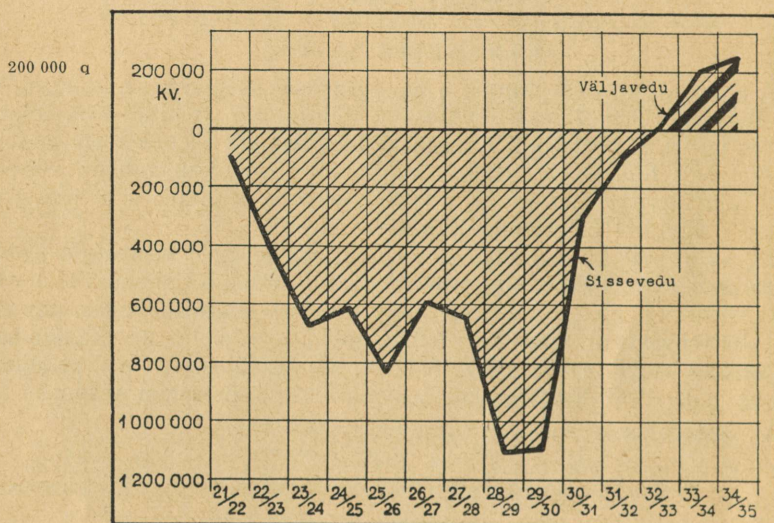
Az észt gabona-terület és hozadék 1920—1934.

	1920—1924.		1925—1929.		1930—1934.	
	Terület ha	Összhozadék q	Terület ha	Összhozadék q	Terület ha	Összhozadék q
Téli és nyári rozs . . .	158.586	1.593.049	143.411	1.508.095	147.548	2.012.620
Téli búza . . .	8.025	82.076	11.673	135.015	17.249	250.011
Nyári búza . . .	9.588	77.088	15.969	139.604	34.029	349.564
Összesen táplálék-gabona . . .	176.197	1.752.213	170.053	1.782.714	198.826	2.612.195
Arpa . . .	122.691	1.137.643	115.138	1.112.990	107.940	1.107.173
Zab . . .	154.664	1.360.102	144.453	1.210.949	143.669	1.455.575
Vegyes gabona . . .	53.163	525.334	66.216	684.180	73.490	842.525
Összesen takarmány-gabona . . .	330.518	3.023.079	325.807	2.972.119	325.099	3.405.273
Összesen szemes gabona . . .	506.715	4.775.292	495.860	4.754.833	523.925	6.017.468

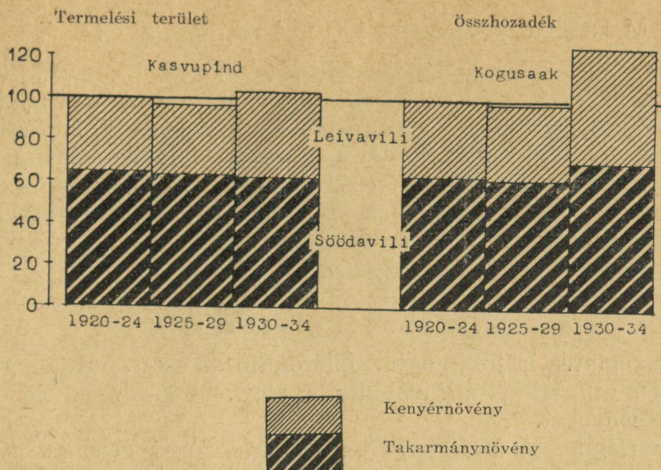
Észtország gabona-behozatala és kivitele 1921/22—1935/36.

Év	1921/22	1922/23	1923/24	1924/25	1925/26	1926/27	1927/28
Behozatali többlet q.	103.278	442.903	681.311	614.371	841.507	591.602	647.44
Kiviteli többlet q.	—	—	—	—	—	—	—
Év	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33	1933/34	1934/35
Behozatali többlet q.	1.111.777	1.103.289	297.831	94.155	—	—	—
Kiviteli többlet q.	—	—	—	—	994	207.842	247.904

A kenyérnövény erős emelkedése mellett a takarmánynövény terén megőrződött ugyan azon termelési színvonal. A szemesnövények hozadékának emelkedését emellett nem annyira a szántóföldek területi kiterjesztésével, azaz más vető-területek megfelelő kevesbítésével, érték el, mint inkább a hozadék emelkedésével a területi egységen:

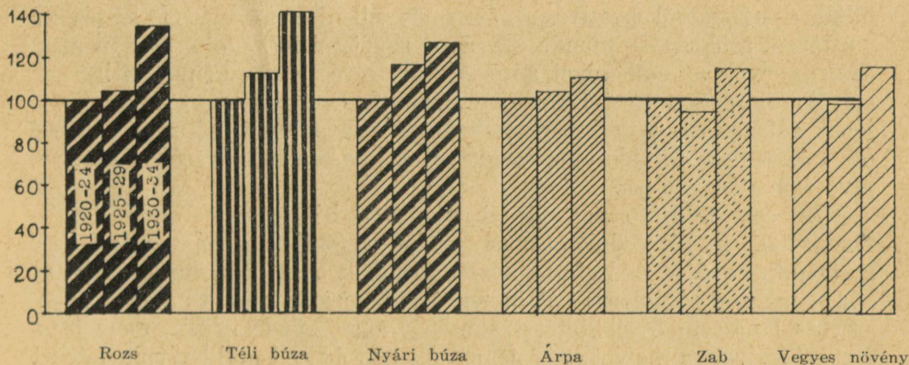
27. sz. diagr.

28. sz. diagr.

Gabona-hozadék ha-ként kg-kban:

Év	1920—24	1925—29	1930—34
Téli és nyári rozs	1005	1052	1364
Téli búza	1023	1157	1449
Nyári búza	804	933	1027
Árpa	927	967	1026
Zab	879	838	1013
Vegyes gabona	988	979	1146

29. sz. diagr.

A kenyérnövények hozadékának emelkedése egyik legjellemzőbb példája annak a nagy belső erőnek és rugalmasságnak, mellyel az észt kiscgazdálkodás sokkal nagyobb mértékben rendelkezik mint a korábbi hűbéri nagygazdálkodás.

Mezőgazdasági termények kivitele.

Hála az észt kiscgádzálkodás fejlődés-erejének, Észtország önállása óta a mezőgazdasági termények kivitele is jelentős szerepet játszik az észt külkereskedelemben, melyet egész idő alatt meg tudott őrizni. A mezőgazdasági termények kivitelének értéke (kivéve néhány rendkívüli évet) kereken 45—50%-át teszi az egész kivitelnek, a mezőgazdasági kereskedelem behozatalának értékéhez viszonyítva érezhető kiviteli többletet adva. Az utóbbi években (1931—1935) e többlet 30—40%-t képez a kivitel összértékéből.

Összefoglalás.

Összefoglalva látjuk, hogy a földreform az észt társadalmat a legmélyebben áthatotta, magával hozva alapvető gazdasági és szociális következményeket.

Gazdaságilag a földreform sem az egész észt gazdaságot, sem a mezőgazdaságot nem gyöngítette. Tekintet nélkül az agrár-szervezet gyors átrendezésére, a mezőgazdaság termelő képessége nem szenvedett semmit, ellenkezőleg állandóan növekedett. Észtországban a földrendezés — élén a földreformmal — megakasztás helyett épp új, tágas előföltételeket teremtett, megnyitva eddig használatlanul hevert földtartalékokat belső telepítés útján való gyümölesöztetésre, és a saját földön való munkába fogva a vidéki népesség minden teremtő erejét.

A földreform mély szociális változásokat is hozott magával. A földproletariátus megszüntetésével, új, önálló kiscgázda-családok nagyszámú létesítésével a földreform nagyban hozzá járult az osztálykülönbségek kiegyenlítéséhez s a szociális viszonyok javulásához; megteremtve a legjobb ellensúlyt mind a keletről rátörő kommunizmus, mind a nyugatról beszivárgó fasizmus ellen, mert elégedetlenség és gazdasági szükség — munka-hiánnyal egyetemben — első sorban azon okok, melyek az embereket az egyensúly elvesztésére kényszerítik.

A földreform Észtország önnállásának eredménye s egyben jövőjének záloga. Ez otthont biztosított az észt népnek saját évezredek óta lakott honi földjén — és segít azt a jövőben is megvédeni kívülről jövő támadások ellen.

Az észt földreformot ellenei gyakran bélyegezték majd bolsevizmusnak, majd sovinizmusnak. Mint a fönti okok és eredmények mutatják, az észt földreform nem származik se többség-uralmi elvekből, se nemzeti sovinizmusból, hanem biztos megfontolások eredménye — szerves láncszem és előföltétel abban a nagy küzdelemben, melyet az észt nép vívott s melyet még nemzedékeken át kell majd vívnia léteért s állami önállóságáért.